

Zelfstandig werken

Meesterstuk

Master SEN

Gespecialiseerd groepsleerkracht

Onderzoeksverslag juni 2010

Naam: Adrie de Crom

Studentnummer: 2135627

Begeleider: Piet Koppejan

Inhoudsopgave	02
 Samenvatting	 04
 Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	 06
1.1 Aanleiding	06
1.2 De huidige situatie	06
1.3 De gewenste situatie	06
1.4 Mijn onderzoeksvraag	07
1.5 Mijn deelvragen	07
1.6 Mijn motivatie om dit onderwerp te kiezen	07
 Hoofdstuk 2 De theoretische onderbouwing	 08
2.1 Definities van zelfstandig werken	09
2.2 Doelstellingen van zelfstandig werken	10
2.3 Kenmerken van zelfstandig werken	10
2.4 Voorwaarden om te komen tot zelfstandig werken	10
2.5 Klassenmanagement	10
2.6 Het GIP-model	11
2.7 Enkele belangrijke elementen met betrekking tot zelfstandig werken	12
2.8 Voorwaarden om zelfstandig werken in te voeren	13
 Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	 14
3.1 De opbouw van het onderzoek	14
3.2 Data verzameling	14
3.3 Triangulatie	15
 Hoofdstuk 4 Datapresentatie en resultaten	 17
4.1 De resultaten van de enquête onder de leerkrachten	17
4.2 Observaties in de groepen 5, 6, 7 en 8	21
4.3 De resultaten van de enquête onder de leerlingen	25
4.4 Een interview over zelfstandig werken met een collega van groep 8	29
4.5 Hoe denken mijn groep 8 leerlingen over zelfstandig werken	31
4.6 wat doet een andere school aan zelfstandig werken	33

Hoofdstuk 5 Data-analyses	34
5.1 Analyse m.b.t. de antwoorden van de leerkrachten	34
5.2 Analyse m.b.t. de antwoorden van de leerlingen	35
5.3 Analyse m.b.t. de observaties in de groepen	37
5.4 Vergelijking met een andere school	37
5.5 Opvallende verschillen tussen de groepen	38
 Hoofdstuk 6 Conclusies en antwoorden op mijn onderzoeksvraag	 39
6.1 Antwoorden op mijn deelvragen	39
6.2 Aanbevelingen en actiepunten voor mijzelf	40
6.3 Wat ga ik concreet doen in mijn groep	41
 Evaluatie	 44
 Geraadpleegde literatuur	 45
 Bijlage 1: Kijkwijzer doorgaande lijn zelfstandig werken	 46
Bijlage 2: Vragenlijst zelfstandig werken voor de leerkrachten	47
Bijlage 3: vragenlijst zelfstandig werken voor de leerlingen	49
Bijlage 4: Zelfstandig werken en bloktijd op “De Vlinder”	51

Samenvatting

Voor u ligt mijn onderzoeksverslag over zelfstandig werken in het kader van de Master-Sen opleiding Gespecialiseerd Groepsleraar. Enkele jaren geleden zijn we op onze school begonnen om zelfstandig werken in te voeren. Vanuit een studiedag zijn we aan de slag gegaan. Sinds die tijd hebben we als leerkrachten niet meer gezamenlijk stil gestaan bij de uitvoering hiervan. Er is geen borging geweest, er zijn helaas geen onderlinge groepsobservaties geweest en er is niet meer geëvalueerd.

Ik vroeg mezelf af of ik op de goede weg was met mijn manier van zelfstandig werken. Door dit onderzoek wilde ik een beeld krijgen hoe zelfstandig werken er uit kan (moet) zien. En wat ik kan doen om mijzelf in dit opzicht te verbeteren. En wat ik met mijn onderzoek kan bijdragen aan het zelfstandig werken op onze school.

Mijn onderzoeksvraag heb ik als volgt geformuleerd: *Hoe bereik ik dat ik kom tot een betere manier van zelfstandig werken in mijn groep?*

Om een antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag heb ik allereerst de literatuur over zelfstandig werken bestudeerd. Ik wil duidelijk hebben wat het belang van zelfstandig werken is. Het is belangrijk om theoretische achtergrond te hebben over wat je in de praktijk wil gaan uitvoeren.

Daarna heb ik vragenlijsten gemaakt voor zowel de leerkrachten als de leerlingen. Mijn collega's zijn het platform waarbinnen ik werk. Als collega's moet je gezamenlijk werken aan het onderwijs op school. Ook leerlingen kunnen je een schat aan informatie geven. Verder heb ik een interview afgenomen met een leerkracht van groep 8 en een groepsgesprek gehouden met mijn eigen groep over hun beleving van zelfstandig werken. Verder heb ik schoolsites van basisscholen bezocht om ideeën op te doen voor mijn eigen werkwijze.

In mijn onderzoek wil ik de volgende zaken te weten komen:

- wat is zelfstandig werken precies (de theorie)
- wat verstaan de leerkrachten onder zelfstandig werken
- wat levert zelfstandig werken op voor de leerling en de leerkracht
- werken de leerlingen alleen of samen aan het werk
- hoe beleven leerlingen het werk (leuk - niet leuk, samen – alleen werken)
- hoe wordt zelfstandig werken geëvalueerd
- hoe wordt er feedback gegeven

- hoe wordt er omgegaan met uitgestelde aandacht
- welke materialen worden gebruikt en welke materialen zouden er nog moeten worden aangeschaft

Na alle gegevens te hebben verzameld heb ik een analyse gemaakt, voor mezelf conclusies getrokken en een actieplan gemaakt waarmee ik aan de slag ga in mijn groep. Verder heb aanbevelingen geformuleerd voor het team. Ik hoop de komende jaren op een voor mij acceptabele manier zelfstandig werken in mijn groep te doen.

Als laatste heb ik mijn onderzoek geëvalueerd en verteld wat het onderzoek mij heeft opgeleverd voor mijn persoonlijke ontwikkeling.

Verder heb ik geleerd hoe je een actie onderzoek doet en wat je ermee kunt bereiken.

Theorie en praktijk gaan hand in hand als je je onderwijs wilt verbeteren.

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

In dit hoofdstuk beschrijf ik wat de aanleiding is om dit onderzoek te doen. Vanuit de probleemstelling volgt de onderzoeksvraag. Hierin geef ik aan wat er onderzocht gaat worden. Hieruit vloeien een aantal deelvragen voort die de onderzoeksvraag verder concretiseren. Verder beschrijf ik de huidige situatie en de gewenste situatie.

1.1 Aanleiding

Op de school waar ik werkzaam ben, hebben we enkele jaren geleden besloten “zelfstandig werken” in te voeren. In alle groepen wordt nu aan zelfstandig werken gedaan.

De aanleiding voor dit onderzoek is dat ik niet helemaal gelukkig ben met de situatie zoals die nu in mijn groep is wat betreft zelfstandig werken. Het is nog niet echt zelfstandig werken door de leerlingen zelf, maar te gestuurd door mij.

1.2 De huidige situatie

Het zelfstandig werken in mijn groep gaat op dit moment als volgt:

Op maandag geef ik 5 opdrachten en deze opdrachten moeten de leerlingen eind van de week gemaakt hebben. Enkele opdrachten kijken ze zelf na en twee andere bespreken we op vrijdag samen na. Als de leerlingen klaar zijn met de verplichte opdrachten gaan ze werken aan een extra opdracht. Tijdens het werk observeer ik hoe ze (samen) werken en ik loop helpend en corrigerend rond. Ik kan tijdens het zelfstandig werken nog geen zorgleerlingen helpen, omdat veel leerlingen regelmatig niet zelf verder kunnen met hun werk en anderen nog niet de discipline / motivatie hebben uit zichzelf door te werken.

1.3 De gewenste situatie

Ik wil in mijn groep het zelfstandig werken zo uitbouwen dat het meer wordt dan enkele lesjes maken. Er blijven verplichte opdrachten, maar de manier waarop die verwerkt worden wil ik anders. De leerlingen kunnen aan het begin van de week regelen met wie ze die week gaan werken en in welke volgorde ze het werk willen maken. Ze moeten gaan plannen (en dit ook noteren). Ze moeten / behoren de intrinsieke motivatie hebben om het werk te maken. Als het werk af is moeten ze kunnen kiezen uit meer extra werkjes dan nu. Er zal het een en ander aangeschaft moeten worden, zodat het extra werk anders is, uitdagender en leuker. Ook is het mijn bedoeling om tijdens het werk zorgleerlingen te gaan helpen. De leerlingen moeten dus kunnen omgaan met uitgestelde aandacht. Ook buiten de weektaak wil ik aan zelfstandig werk gaan doen .

1.4 Mijn onderzoeksvraag

De doelstelling *van* mijn onderzoek (Harinc 2007) is:

Ik wil het zelfstandig werken onderzoeken en toepassen in mijn groep.

Ik onderzoek zelfstandig werken, omdat ik wil weten hoe ik in mijn groep tot goed zelfstandig werken kan komen, teneinde met de leerlingen aan een goed “zelfstandig werken klimaat” te werken. Door deze zelfstandigheid zijn de leerlingen beter voorbereid op het vervolg onderwijs en het verdere leven. Ze zijn verantwoordelijk voor hun eigen werk, houding en beslissingen.

(hulpzin uit Kallenberg: ontwikkeling door onderzoek).

De doelstelling *in* mijn onderzoek:

Hoe bereik ik dat ik kom tot een betere manier zelfstandig werken in mijn groep?

1.5 Mijn deelvragen

Om te komen tot een goed antwoord op mijn onderzoeksvraag/probleemstelling heb ik de volgende deelvragen geformuleerd:

- Wat is het belang van zelfstandig werken?
- Wat levert het de leerling op? Wat is succesvol bij de leerlingen?
- Wat is de meerwaarde van zelfstandig werken voor de leerkracht .
- Kunnen mijn collega's (mijn platform) mij helpen aan ideeën om zelfstandig werken uit te breiden en omgekeerd.
- Kunnen onze leerlingen bijdragen aan verbetering van het zelfstandig werken?

1.6 Mijn motivatie om dit onderwerp te kiezen.

Ik vind dat zelfstandig werken een eigen plaats verdient in het (basis) onderwijs en in het leren van de leerlingen. Ze ontwikkelen zich in de drie fundamentele basisbehoeften nl. competentie, autonomie en relatie (Luc Stevens 1984). Zelfstandig werken kan daar mijns inziens een belangrijke bijdrage aan leveren.

Verder vind ik het heel belangrijk dat je als persoon zelfstandig beslissingen kunt nemen, onafhankelijk kunt zijn. Deze beslissingen mogen natuurlijk wel gebaseerd zijn op meningen en adviezen van anderen.

Ik zelf heb er altijd een goed gevoel bij gehad om zoveel mogelijk zelfstandig beslissingen te nemen, ook al vielen die weleens minder uit dan verwacht. Ook daar leer je van.

Hoofdstuk 2: De theoretische onderbouwing

Voor een beter inzicht in wat zelfstandig werken inhoudt, ben ik me gaan verdiepen in de literatuur die hierover bestaat. Ik ben op zoek gegaan naar een antwoord op de vraag: "Wat houdt zelfstandig werken precies in?"

Allereerst vind ik het van belang om duidelijk te krijgen welke definities in de theorie te vinden zijn. Verder ben ik op zoek gegaan naar de doelstellingen, de kenmerken en de voorwaarden van zelfstandig werken. Hieronder vertel ik wat dat heeft opgeleverd en wat ik daarvan heb geleerd.

2.1 Definities zelfstandig werken

In de door mij gelezen literatuur ben ik de onderstaande definities tegen gekomen.

Bongaards en Sas (2005) zeggen dat *zelfstandig werken inhoudt dat de leerling in staat is zonder hulp taakgericht bezig te zijn*. Maters en Franssen (1995 pag.139) hebben het over: "*Gedurende enige tijd zonder hulp van de leerkracht te werken*." In Effectieve instructie en doelmatig klassenmanagement las ik het volgende: "*Als directe hulp van de leerkracht afwezig is spreken we van zelfstandig werken*". In een artikel van uitgeverij KoksGesto dat gebaseerd is op meerdere andere studies(Bakermans, J 1997 pag.189) las ik : "*De leerling is niet steeds afhankelijk van de leerkracht. Hij hoeft niet steeds overal bij te zijn. Het kind leert probleempjes en problemen eerst zelf op te lossen of de oplossing op te schorten*". Als volgende wil noemen de definitie die staat te lezen staat in Pedagogisch en didactisch begeleiden van Van Eijkeren (2008, pag. 140): "*Zelfstandig werken is een belangrijke vaardigheid die kinderen niet genoeg kunnen leren. Ze zijn daardoor minder afhankelijk van de leerkracht en dat geeft ze zelfrespect en zelfvertrouwen. Je komt tegemoet aan de basisbehoeften competentie en autonomie. Het zelf helemaal doen is het uiteindelijke doel van de opvoeding*". Mynard en Sorflaten (2002) zeggen in hun betoog: "*Learners who are involved in their own learning*." Zij betrekken zich zelf in hun eigen leren. Zij maken betekenisvolle verbindingen met de wereld buiten het klaslokaal. In plaats van op de leraar te steunen, die voor hen denkt, nemen ze zelf de verantwoordelijkheid om zelf te denken en te leren.

Uit de bovenstaande definities blijkt dat de verschillende auteurs dezelfde betekenis geven aan zelfstandig werken, zij in iets andere bewoordingen en de een wat uitgebreider dan de ander. De hulp van de leerkracht raakt op de achtergrond en de leerling vindt zelf oplossingen voor zijn problemen. De leerling moet een gevoel van competentie en autonomie krijgen. Een aanvulling zou mijns inziens kunnen zijn dat de leerlingen ook mogen/ kunnen samenwerken..

2.2 Doelstellingen zelfstandig werken

In de literatuur kom je een scala aan doelstellingen tegen. Ze zijn verdeeld in bijvoorbeeld doelstellingen gezien vanuit de leerling of vanuit het onderwijs. Of je hebt een verdeling in pedagogische, didactische en sociale doelstellingen. Natuurlijk “overlappen” een aantal doelen elkaar. Het zijn dezelfde doelen, maar gezien vanuit een ander perspectief.

Doelen gezien vanuit de leerlingen; vanuit hun ontwikkeling:

De kinderen zijn niet steeds afhankelijk van de leerkracht, ze leren samen te leren en werken, ze leren omgaan met uitgestelde aandacht en een goede leerling kan meer doen dan wanneer hij (steeds) afhankelijk is van de uitleg van de leerkracht.

Dit alles levert zelfstandigheidsbevordering en zelfsturing in hun leven op.

Vanuit het onderwijs gezien kun je de volgende doelen onderscheiden: Als de leerlingen goed kunnen omgaan met uitgestelde aandacht, kun je als leerkracht aandacht besteden aan zorgleerlingen of leerlingen die wat extra aandacht nodig hebben en zo open je de weg naar differentiatie. Ook de zo noodzakelijke individualisatie kan via zelfstandig werken gestalte krijgen.

Deze doelen zijn o.a. geciteerd uit een Edux-brochure zelfstandig leren en werken en het reeds genoemde artikel van KoksGesto.

Pedagogische doelen die samenhangen met zelfstandig werken zijn onder andere de volgende:

De leerlingen ontwikkelen een grote mate van onafhankelijkheid (autonomie), ze nemen verantwoordelijkheid voor zichzelf, maar bij samenwerking ook voor elkaar. Ze oefenen de vaardigheid zelfstandig beslissingen te nemen en keuzes te maken.

Ze leren werken onder hun eigen verantwoordelijkheid. Ze zijn zelf verantwoordelijk voor hun eigen werk. Ze leren hun mogelijkheden beter in te schatten. Wat kan ik wel, wat kan ik niet en waar heb ik eventueel hulp nodig van de leerkracht (met in achtneming van uitgestelde aandacht ; ook een doel op zichzelf) of een andere leerling.

De sociale vaardigheden die we de leerlingen willen aanleren vinden we ook terug bij het zelfstandig werken. Belangrijk zijn o.a. het kunnen luisteren, delen en wachten, ze leren regels in acht te nemen. Verder is het bij zelfstandig werken van belang goed samen te werken en positief met elkaar om te gaan (relatie). Hieronder valt het leren elkaar te helpen, het leren hulp te accepteren van andere leerlingen. En in de samenwerking leren ze hun eigen sterke en zwakke kanten.

Didactische doelen die samenhangen met zelfstandig werken zijn bijvoorbeeld dat de leerlingen hun werk leren plannen en doelen te stellen, leren structuur aanbrengen in het maken van het werk en leren evalueren van hun eigen werk.

2.3 Kenmerken zelfstandig werken

Kenmerken van zelfstandig werken zijn onder andere dat kinderen werken en spelen zonder directe begeleiding van de leerkracht en de leerkracht geeft dus geen directe hulp.

Problemen die ze tegen komen proberen ze zelf of met hulp van groepsgenootjes op te lossen. Ze nemen dus zelf het initiatief en nemen de situatie actief in de hand. Als ze dit doen kunnen ze ook omgaan met uitgestelde aandacht. Dit is een van de belangrijkste kenmerken van zelfstandig werken. De leerkracht kan andere leerlingen ondertussen helpen. Als we kijken naar de opdrachten kun je daar het volgende over zeggen. Er wordt gewerkt aan verschillende opdrachten die op eigen niveau (kunnen) zijn. De opdrachten zijn verdeeld over verplichte en extra opdrachten en de opdrachten zijn verdeeld over meerdere dagen (bijv. een weektaak). De leerlingen kunnen op een verschillend moment klaar zijn. Daarom is het belangrijk extra opdrachten te hebben. (gedeeltelijk uit Effectieve instructie).

2.4 Voorwaarden om te komen tot zelfstandig werken

Om tot goed zelfstandig werken te komen moet voldaan worden aan een aantal voorwaarden. De leerlingen moeten zich competent voelen. Ze moeten zich in staat voelen zelfstandig te werken en ze moeten in staat zijn de taak uit te voeren. Deze moet dus aangepast zijn aan het individuele niveau van het kind. De leerlingen moeten kunnen omgaan met uitgestelde aandacht. De leerlingen moeten weten hoe, aan wie en wanneer ze hulp kunnen vragen en op welke wijze ze dit kenbaar maken. Ze behoren een goede werkhouding te hebben, ze moeten taakgericht zijn en kunnen samenwerken. Het moet voor de leerling ook duidelijk zijn hoe een taak moet worden uitgevoerd. Er moet vooraf een (korte) instructie zijn geweest. De leerlingen moeten op de hoogte zijn van de werkafspraken en daarin geoefend zijn en er moet een sfeer heersen waarin elke leerling rustig kan werken. De materialen, die nodig zijn tijdens het werken, moeten toegankelijk zijn.

2.5 Klassenmanagement

Zelfstandig werken organiseren vereist een goed klassenmanagement. De klas- en schoolorganisatie moet zodanig beïnvloed worden dat door de leerling zelfstandig gewerkt kan worden. Het klassenmanagement moet op orde zijn.

“Klassenmanagement omvat het geheel aan organisatorische, didactische en pedagogische vaardigheden die de voorwaarden vormen van een klimaat waarin leren en onderwijzen op een efficiënte manier kunnen plaatsvinden” (A. Maters en H. Fransen 1995).

Vertaald naar de praktijk kun je zeggen, dat goed klassenmanagement wil zeggen dat de lessen goed zijn voorbereid, de dagindeling duidelijk is en dat de kinderen weten wat wel en niet mag en dat ze zich daaraan houden. De kinderen houden zich als vanzelfsprekend aan de regels en hoeven niet steeds te worden gecorrigeerd. De leerkracht maakt efficiënt gebruik van de ruimte en de tijd die hij tot zijn beschikking heeft. Er gaat weinig tijd verloren aan wachten. De kinderen zijn op een zinnige manier bezig en zijn heel zelfstandig. Zorgen voor een goed klassenmanagement is een taak van de leerkracht.

2.6 Het GIP-model

Een vorm van klassenmanagement is het GIP-model (Roozendaal, J en Visser-Meyman, M.E. 1977)

GIP staat voor Groeps- en Individueel Pedagogische en didactisch handelen. Het is een manier van klassenmanagement die voorwaarden schept voor zelfstandig werken.

Bij het GIP-model kunnen we 5 aspecten onderscheiden:

1. De organisatie: Er zijn duidelijke gedragsregels en werkafspraken. Een goede organisatie geeft rust en duidelijkheid. Dit is naast zelfstandigheid een voorwaarde om tot inhoudelijk handelen te komen.
2. Zelfstandigheid: Kinderen leren zelfstandig gedrag, zelfstandig plannen en zelfstandig problemen oplossen met betrekking tot de leerstof en op emotioneel en sociaal gebied.
3. De kwaliteit van de instructie: het is belangrijk dat de leerkracht de juiste structuur aanbrengt in haar/zijn instructie. Kinderen die moeite hebben met leren, profiteren het meest van een gestructureerde aanpak. Maar ze mogen niet afhankelijk worden van deze structuur.
4. Emotionele ontwikkeling: In de onderwijsleersituatie is sprake van emotionele ondersteuning. Deze ondersteuning is gericht op de ontwikkeling van het zelfvertrouwen en zelfwaardering.
5. Samenwerken: Kinderen zijn tijdens het zelfstandig werken niet alleen op zichzelf aangewezen. Het is belangrijk dat ze kunnen samenwerken met andere kinderen. In de loop van de jaren leren ze steeds beter om samen te werken en om te gaan met elkaar. Hier wordt gericht aan gewerkt. (Uit Van Eijkeren 2008)

Dit model geeft samengevat aan wat op de vorige pagina's uitgebreid is beschreven.

2.7 Enkele belangrijke elementen met betrekking tot zelfstandig werken

In het volgende stukje wil ik wat verder ingaan op enkele belangrijke elementen uit zelfstandig werken.

Zelfstandigheidvergroting.

Zelfstandigheidvergroting houdt ook in dat de motivatie van de leerlingen meer en meer verschuift van extrinsiek naar intrinsiek. De motivatie om je taak goed te doen wordt steeds minder afhankelijk van beloningen en voordelen van buitenaf, maar die komt steeds meer vanuit jezelf en uit je interesse voor de taak of activiteit. Intrinsiek wil dus zeggen dat de leerling van binnenuit gemotiveerd is om zijn kennis en kunde uit te breiden.

Vanuit dit gegeven is het mijns inziens dus belangrijk dat taken en activiteiten niet alleen leerzaam, maar ook interessant en/of uitdagend moeten zijn.

Uitgestelde aandacht.

Bij uitgestelde aandacht en het vragen om hulp is het belangrijk voor de leerlingen te weten hoe ze om hulp kunnen vragen. Het maakt bij het vragen om hulp wel degelijk uit of je vraagt waar iets staat of wat je moet maken en of je vraagt om uitleg of aanpak van een opdracht. Regels hierbij kunnen zijn, dat de leerkracht niet gestoord mag worden, dat je de andere kinderen niet stoort en dat, als je echt niet verder kunt, het afgesproken signaal geeft en aan een andere opdracht werkt tot je hulp krijgt van de leerkracht.

Feedback.

Goede feedback is essentieel om te komen tot een goede uitvoering van zelfstandig werken. Feedback is belangrijk en bij het aanpakken van problemen in de ontwikkeling noodzakelijk. Je moet regelmatig en systematisch met de leerlingen terugkijken naar wat er gebeurd en gedaan is. Hoe hebben de leerlingen gewerkt en met welk resultaat. Kijk samen terug op het werkgedrag, het sociaal gedrag, het uitvoeren van de opdrachten, het zelfstandig gedrag.

De taakgerichtheid van de leerlingen.

Je moet regelmatig observeren. Je kunt je als leerkracht richten op een aantal mogelijke knelpunten tijdens het (zelfstandig) werken. Ik noem er enkele; het plannen, het pakken van materiaal, het consequent doorwerken aan een taak, het samenwerken en het corrigeren.

Een leerproces.

Het zelfstandig werken is een leerproces en je kunt als je dat nodig vindt de afweging maken zelfstandig werken als oefening op de eerste plaats en de leerstof op de tweede plaats te laten komen. De leerling moeten de kans krijgen zijn/haar zelfstandigheid te ontwikkelen. Er moeten ook effectieve oefensituaties gecreëerd worden. Daarbij moet je ook bedenken dat niet iedere leerling even lang en even gemotiveerd zelfstandig aan een taak kan werken.

Rollen leerkracht en leerling.

Hier komt ik op terug in het praktijk gedeelte. Dit wordt gedaan aan de hand van een checklist ook wel kijkwijzer genoemd.

2.8 Voorwaarden om zelfstandig werken in te voeren

Als laatste van dit theorie gedeelte wil ik ingaan op de voorwaarden die nodig zijn om zelfstandig werken in te voeren.

Zelfstandig werken is een teamactiviteit waarin alle leerkrachten participeren en het is zodoende nodig afspraken, regels en gewoonten te hebben die voor de gehele school gelden. Leerkrachten moeten niet op hun eigen houtje in hun groep andere, afwijkende regels gaan toepassen. Er moet een doorgaande lijn zijn. De leerlingen moeten de regels herkennen voor een vertrouwde (leer)omgeving. De school moet dus een veilige, vertrouwde omgeving zijn.

Alle betrokkenen moeten, het liefst intrinsiek, gemotiveerd zijn en binnen het team moet bereidheid bestaan om open met elkaar te spreken over ervaringen.

In eerste instantie is de hulp van externen is wel een must. Een schoolbegeleidingsdienst kan hierbij goede diensten bewijzen.

Voor de invoering van zelfstandig werken is een goed en compleet stappenplan nodig dat zorgvuldig gevolgd wordt.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1 De opbouw van het onderzoek

In deze paragraaf ga ik vertellen welke onderzoeken ik ga doen, welke data ik ga verzamelen, wie er bij betrokken zijn en hoe ik de data ga analyseren.

Het onderzoek dat ik ga verrichten behoort tot de categorie actieonderzoek. Geschikt voor professionals die werken in de praktijk en hun eigen werk willen verbeteren (Harinc 2009 pag. 64,65). Het is gericht op het eigen handelen van de leraar en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt. Het gaat meestal om het handelen met een groep op klassenniveau. Actieonderzoek gebeurt meestal in dialoog met collega's. Het actieonderzoek is in principe cyclisch. Het gaat dus om een opeenvolging van kennis produceren en kennis toepassen.

Door de literatuurstudie en door mijn onderzoeken wil ik aan het eind van het onderzoek een antwoord hebben op mijn onderzoeksvraag: "Hoe bereik ik dat ik kom tot een betere manier zelfstandig werken in mijn groep?"

Daarnaast wil ik komen tot het antwoord op mijn deelvragen.

3.2 Data verzameling

Ik ga hierbij de drie hoofdvormen van waarnemen gebruiken (Harinc 2009 pag.67). Dat zijn vragen stellen (een enquête, een interview houden), observeren (een vrije observatie en een gerichte observatie) en schriftelijke bronnen raadplegen (lezen van literatuur, lezen van sites van andere scholen m.b.t. zelfstandig werken). Verder richt ik me bij het onderzoek op zowel leerkrachten als leerlingen. Leerkrachten en leerlingen kunnen anders aankijken tegen een onderwerp.

De triangulatie heeft hier dus betrekking op het gebruik van meerdere gegevensbronnen en op verschillende typen informanten.

Vanuit de theorie van zelfstandig werken ga ik aan de slag om een vragenlijst voor alle leerkrachten van mijn school te maken (zie bijlage 2). Dit doe ik omdat ik wil weten hoe mijn platform denkt over zelfstandig werken, wat zij doen aan zelfstandig werken, wat het voor hen oplevert, waar ze tegen aanlopen en of ze vinden dat er nog nieuw materiaal aangeschaft moet worden. Ik vraag naar hun ervaringen met zelfstandig werken. Zij zijn namelijk degenen die het zelfstandig werk gestalte moeten geven en ook moeten borgen. Ook kunnen zij mij helpen aan nieuwe ideeën en inzichten.

Ook gebruik ik de lijst ook om een interview te houden. Hierbij kan ik dieper ingaan op de vragen.

Voor de leerlingen van groep 5 tot en met groep 8 heb ik een korte vragenlijst (zie bijlage 3) samengesteld waarin zij hun "beleving" van het zelfstandig werken kwijt kunnen. Wat vinden zij leuk, minder leuk, werken ze graag samen of alleen. Ook zij zijn partners in het onderwijs en behoren dus gehoord te worden.

De vragenlijst voor de leerlingen doe ik vanaf groep 5, omdat vanaf die groep het zelfstandig werken (weektaak) in de bovenbouw vorm begint te krijgen met het "circuit". Ook kunnen zij met uitleg van de leerkracht de vragen beantwoorden.

In mijn eigen groep ga ik met de leerlingen in gesprek over hoe zij denken over het zelfstandig werken.

Het derde onderzoek is het observeren in de groepen 5 tot en met 8. Ook hier begin ik in groep 5 omdat het zelfstandig werken met een weektaak hier begint.

Het observeren doe ik aan de hand van een zogenaamde "Kijkwijzer" (zie bijlage 1), waarin een aantal vaste observatiepunten staan waarmee ik alle groepen op dezelfde manier kan beoordelen. Daarnaast doe ik een vrije observatie, waarin ik noteer wat me opvalt tijdens het observeren.

Deze wijze van onderzoek ga ik doen omdat ik de uitkomsten kan gebruiken voor mijn eigen praktijk. Verder wil ik op een goede manier aansluiten bij de groepen voor mij. Het zelfstandig werken moet een doorlopend proces zijn, waarin de leerlingen elk jaar een stapje verder kunnen doen in hun autonomie en zich steeds competenter kunnen voelen in het zelf oplossen van problemen.

Verder ga ik op zoek naar schoolsites waarin staat beschreven wat die scholen doen aan zelfstandig werken (zie bijlage 4). Ik zoek niet naar theorie, maar naar een duidelijke praktijk invulling. Wat doen zij, hoe en met welke materialen. Dit om mijn (onze) werkwijze te vergelijken met de werkwijze van die school.

3.3 Triangulatie

De vragenlijst voor de leerkrachten bestaat voor een gedeelte uit gesloten en voor een gedeelte uit open vragen en uit open vragen met een beperkte antwoord mogelijkheid, zodat de leerkrachten alle mogelijkheden hebben hun mening te geven en ik een goede manier heb deze antwoorden te scoren en te interpreteren.

Bij de leerlingen is het meer een vragenlijst die vraagt naar hun beleving van zelfstandig werken. De twee vragenlijsten gebruik ik ook als uitgangspunt voor een interview met een leerkracht en met mijn eigen groep.

Observeren doe ik door middel van een vrije observatie en een observatie met een aftekenlijst (Kijkwijzer). De Kijkwijzer is objectiever omdat je let op van tevoren vastgestelde items. De vrije observatie geeft meer mogelijkheden om situaties / gebeurtenissen te noteren. Bij de vrije observatie ga ik uit van wat ik zelf doe en vergelijk dat met wat ik zie. Als achtergrond heb ik verder mijn theoretische kennis door de gelezen literatuur. Zie ik de theorie terug bij mijn observaties in de groepen?

De sites van andere scholen zijn natuurlijk niet helemaal (helemaal niet?) objectief. Daarom let ik vooral op de beschrijving van de praktijk van hun zelfstandig werken en minder op de theoretische beschouwing ervan, omdat ik die al in hoofdstuk 2 voor mezelf heb bestudeerd via andere bronnen. Waarschijnlijk hebben ook zij diezelfde bronnen gebruikt voor hun theorie.

Alle gegevens zet ik in een overzicht bij elkaar. Er komen overzichten met betrekking tot de uitslag van de leerkrachtenquête (incl. interview), de leerlingenenquête (incl. gesprek groep 8), de observatieverslagen en als extra de bevindingen van de schoolsite(s).

Hoofdstuk 4 Data presentatie en resultaten

In dit hoofdstuk presenteer ik de resultaten van de leerkracht- en leerling-enquêtes, het interview met een leerkracht en het gesprek met mijn eigen groep, de observaties gedaan in de groepen en het bekijken van schoolsites.

4.1 De resultaten van de enquête onder de leerkrachten

Ik heb 19 vragenformulieren uitgedeeld en er 15 terug ontvangen. Dat is 79%. Enkele leerkrachten hebben het formulier samen ingevuld, omdat zij duocollega's zijn en dezelfde mening hebben over het zelfstandig werken in hun groep.

De eerste vraag die ik gesteld heb: **“Wat versta jij onder zelfstandig werken?”**

100% van de antwoorden komt neer op het volgende: “ De leerlingen werken aan opdrachten zonder de directe hulp van de leerkracht.”

Een aantal aanvullingen zijn de volgende:

- Ze kunnen dit alleen of samen (30%).
- Ze mogen aan elkaar vragen (30%).
- De leerkracht kan in die tijd leerlingen individuele hulp geven, observeren of een kleine kring gesprek houden (40%).
- Het zijn opdrachten die bijna alle leerlingen alleen kunnen maken (6%).
- Het zijn opdrachten waarover een beperkte instructie is gegeven (6%).

Op de eerste drie aanvullingen wordt nog uitgebreider teruggekomen in antwoorden hierna.

Vraag 2: **“Hoe ziet zelfstandig werken er bij jou uit?”** Welke opdrachten geef je, mogen de leerlingen samen werken en wie corrigeert het werk?

Bij groep 1 / 2 werken de vier groepen allemaal met een werkkaart. De leerlingen werken de opdrachten op die kaart in 4 weken af. De werkwijze is in iedere groep hetzelfde. De leerkracht houdt bij hoe het werk is gemaakt en wat er is gemaakt.

In groep 3 (2 groepen) wordt er gewerkt met een planbord waarop het werk staat. Dit planbord hoort bij de methode Veilig Leren Lezen en de opdrachten zijn daarom altijd taaloefeningen. De leerkracht plant. De leerlingen werken meestal alleen aan de opdracht en het aftekenen van de kaart en de correctie gebeurt door de leerkracht.

In groep 4 (2 groepen) worden enkele opdrachtjes gegeven zoals spelling, schrijven, taallesjes overschrijven. De leerlingen werken meestal alleen en de correctie gebeurt door de leerkracht.

In groep 5 (3 groepen) is het zelfstandig werken in de vorm van een "circuit". Per tafelgroepje wordt aan een zelfde soort opdracht gewerkt.

Vanaf groep 5 (leerjaar 6, 7 en 8 hebben allemaal 2 groepen) variëren de opdrachten van taalbladen, rekenopdrachten, schrijven, spelling, werkboekjes woordenschat, werkbladen, verwerkingsbladen wereldoriëntatie naar informatieboekjes, pico-picolo, Samsam, Jeugdverkeerskrant, computerwerkjes en handenarbeid.

De meeste opdrachten horen bij het "gewone" schoolwerk.

Het alleen of samenwerken hangt af van het soort werkje dat gegeven wordt of van de keuze van de leerlingen en ook het corrigeren gebeurt door de leerlingen zelf, of samen of door de leerkracht ook dit is afhankelijk van het soort werk. Soms is er geen correctie alleen controle of het gemaakt is.

Vraag 3: "Hoeveel tijd staat er bij jou per week op het rooster voor zelfstandig werken?"

De tijden zijn per week aangegeven. Groep 1 / 2: 2 uur, groep 3: 1½ uur, groep 4: geen vaste momenten, groep 5: 3¾ uur, groepen 6,7,8: 2½ uur .

Vraag 4a: "Wat levert het zelfstandig werken volgens jou op voor de leerlingen en voor jou als leerkracht?"

Voor de leerlingen:

Vergroten van autonomie (3x), zelf problemen leren oplossen (5x), grote vooruitgang zelfstandigheid (4x), groter zelfvertrouwen (1x), leren plannen van het werk (2x), omgaan met uitgestelde aandacht (2x), eigen verantwoording voor het werk (1x), voor de goede leerlingen minder wachten (1x), grotere productiviteit (1x) een goed gevoel (1x), leren samenwerken (1x) .

Voor de leerkracht:

Het meest voorkomende antwoord is: het bieden van extra hulp aan individuele leerlingen of aan een groepje leerlingen (11x), het kunnen observeren van de leerlingen om te kijken hoe ze werken (2x).

Vraag 4b: “Waar loop je tegen aan?”

Enkele opmerkingen hierover:

Er zijn leerlingen die blijven wachten op hulp i.p.v. door te werken aan een andere taak of opdracht / moeite met uitgestelde aandacht (4x) , niet elke leerling kan geconcentreerd / gemotiveerd blijven (3x) , het helpen van zwakke leerlingen is (nog) niet mogelijk (2x) , rust in de klas bewaren (2x), overzicht houden op wat gemaakt is en hoe (1x) .

Vraag 5: “Ik zou graag meer / minder tijd besteden aan zelfstandig werken?”

Van de 15 leerkrachten vinden 14 leerkrachten dat er nu voldoende aandacht besteed wordt aan zelfstandig werken. Een leerkracht wil meer tijd. Deze geeft aan dat de productiviteit groter is en dat het de eigen verantwoordelijkheid bevordert.

Vraag 6: Welke materialen zou je graag willen aanschaffen?”

Veel antwoorden gaan in de richting van meer zelfcorrigerend materiaal (3x), meer uitdagend materiaal voor de betere leerlingen (2x), meer variatie in materiaal (2x), goed werkende computers (1x) en verder meer materiaal richting techniek, puzzelmateriaal, schaken en dammen 3x). Twee groepen geven aan genoeg materiaal te hebben en twee groepen zeggen niet meer tijd te kunnen vrijmaken om met meer materialen te werken.

Vraag 7a: “Maken de leerlingen een planning en mogen ze zelf de volgorde bepalen?”

Tot en met groep 5 wordt er geen planning gemaakt door de leerlingen (11x). Vanaf groep 6 maken de leerlingen geen planning op papier, maar bekijken op maandag wat en in welke volgorde zij de opdrachten van de weektaak gaan maken (6x). De verplichte stof moet wel als eerste gemaakt worden, daarna kan gewerkt worden aan extra werk.

In groep 1 en 2 mogen de leerlingen hun werkjes in een zelfgekozen volgorde afwerken. In groep 3 plant de leerkracht aan de hand van het planbord. De lesjes in groep 4 mogen per dag in een eigen volgorde gemaakt worden.

Ook in de bovenbouw is de volgorde van maken vrij. Het computerwerk en de techniekonderdelen staan per leerling op een vaste tijd i.v.m. de beschikbaarheid.

Vraag 7b: “Mogen de leerlingen bepalen of ze alleen werken of samen?”

In de meeste gevallen (12x) bepaalt de leerkracht of er alleen of samen gewerkt mag / moet worden aan een opdracht. In alle groepen wordt er zowel alleen als samen gewerkt aan opdrachten. Dit is afhankelijk van de soort opdracht. Bij groep 1/ 2 staat 1x op de kaart samenwerken. Computerwerk is bij iedereen “alleen werken”.

Vraag 8: Hoe registreer jij wat en hoe de leerlingen het werk gemaakt hebben En hoe registreert de leerling zelf wat hij gemaakt heeft ?”

In de groepen 1 tot en met 3 worden de gemaakte lesjes afgetekend en gecontroleerd door de leerkracht. In groep 1 / 2 worden de resultaten in een observatiemap genoteerd.

In de groepen 5 wordt gekeken of het werk is ingeleverd in de daarvoor bestemde bakken. Het werk wordt gecontroleerd en voor sommige werkjes worden punten gegeven. In een groep 5 heeft men voor bepaalde werkjes registratieformulieren gemaakt, waarop de leerling inkleurt wat hij/zij gemaakt heeft. En de leerling kijkt op het bord of hij alles gemaakt heeft. De registratie in de bovenbouw (6 t/m 8) bestaat in 3 groepen uit een aftekenlijst voor de leerlingen, waarop de leerkracht kan zien wat er gemaakt is. De 3 andere groepen hebben een controle aan het eind van de week aan de hand van het ingeleverde werk. Leerlingen leveren ook werkjes in die gelijk door de leerkracht bekeken en beoordeeld worden. Sommige werkjes worden nagekeken en beoordeeld. Ook zijn er opdrachten waarvoor een punt gegeven wordt.

Vraag 9: Hoe evalueer jij het zelfstandig werken met de leerlingen?”

In alle groepen wordt er gesproken over hoe het die dag / die week gegaan is met het zelfstandig werken. Er wordt gesproken over wat goed ging en wat minder goed ging. De leerlingen hebben hier een grote inbreng. De leerkrachten vertellen ook wat hen zowel positief als negatief is opgevallen.

Vraag 10: “Hoe verloopt bij jou het werken met uitgestelde aandacht en kun je zorgleerlingen helpen?”

Tot en met groep 5 wordt veel gewerkt met signalen die bepalen of een leerling hulp nodig hebt, of niet gestoord wil worden. Dat kunnen zijn rode of groene rondjes, het achter het stoeltje staan voor hulp en allerlei pictogrammen (1 en 2). De leerkracht geeft d.m.v. een rood stoplicht aan niet gestoord te willen worden.

In hogere groepen wordt er door de ene leerkracht wel (4x) en door de andere leerkracht (3x) niet met speciale signalen gewerkt. Het is niet eenduidig.

In alle groepen kan gewerkt worden met individuele leerlingen door het werken met uitgestelde aandacht. Als de leerlingen hulp willen van de leerkracht moeten ze wel eerst zelf aan de slag zijn geweest om een oplossing te vinden.

Vraag 11: “Hoe beleef je zelf als leerkracht het zelfstandig werken ?”

Een greep uit de vele antwoorden. Over het algemeen wordt het werken op deze manier erg positief ervaren.

Het is een prettig, bruikbaar middel om ruimte te creëren om leerlingen individueel of in een groepje te helpen.

Het een fijne werkvorm.

Een soort “rustpunt” aan het eind van de dag waar de leerlingen naar uit kijken.

Ik krijg er een trots gevoel van als ik zie wat de leerlingen zelf kunnen.

Het door de leerlingen zelf naar oplossingen zoeken vind ik belangrijk.

We passen het ook wel toe op een heel dagdeel, omdat de leerlingen het als prettig ervaren.

Er zijn ook enkele negatieve ervaringen.

Het is niet altijd even gemakkelijk uit te voeren. De situatie in de klas laat het niet altijd toe.

Het kost veel energie van je zelf.

De leerlingen zijn niet altijd even gemotiveerd en dan lijdt het werk er onder.

Ze presteren dan niet naar hun mogelijkheden.

4.2 Observaties van zelfstandig werken in de groepen 5, 6, 7 en 8

Het zelfstandig werken zoals dat in mijn groep gebeurt, krijgt zijn eerste aanzet in groep 6.

Het krijgt meer de vorm van een weektaak.

Ik heb ook groep 5 bij mijn observaties meegenomen, omdat in die groep het zelfstandig werken gebeurt in de vorm van circuitwerk. Het is de eerste aanzet tot een meer door de leerling gestuurd werk. In de lagere groepen werken leerlingen ook regelmatig aan opgegeven taken, maar dat is meer in de vorm van dagtaken en werkkaarten (groep 1 / 4).

De observaties zijn gedaan aan de hand van een “Kijkwijzer”, die door onze school is samengesteld, en een zogenaamde vrije observatie.

Bij deze vrije observatie bekijk ik de volgende punten: hoe wordt er instructie gegeven, hoe wordt er gecommuniceerd, hoe werken de leerlingen, hoe verloopt het samenwerken, hoe verloopt het pakken en opruimen van spullen, wat voor opdrachten worden er gegeven, wat is het gedrag van de leerkracht? Wat kan ik leren, overnemen in het werken met mijn groep?

Uitkomsten van de observaties met de "Kijkwijzer".

Deze uitkomsten zijn voor de gemiddelde leerling in de groep.

Niet alle leerlingen voldoen aan de eis.

Leer- kracht- gedrag	1. orde- regels	2. na- ge- sprek	3. uitgestelde aandacht	4. methode- gebonden taken	5. taken visueel bekend	6. verwer- kings- taken	7. leerkracht observeert werkwijze leerlingen	8. extra opdrachten	9. tijd ind. leer- lingen
groep 5	x	x	x	x	x	n.v.t.	x	n.v.t.	x
groep 6	x	x	x	x	x	x	x	n.v.t.	x
groep 7	x	x	x	x	x	n.v.t.	x	n.v.t.	x
groep 8	x	x	x	x	x	n.v.t.	x	n.v.t.	x

N.v.t. omdat op die dag er geen extra werk gedaan is. Het extra werk wordt gemaakt als alle verplichte opdrachten klaar zijn. Idem met verwerkingstaken op de dag van observeren. Ze zitten wel regelmatig in het pakket.

Leer- ling gedrag	1. uitgestelde aandacht	2. zelf oplossingen bedenken	3. samenwerkend taken maken
groep 5	x	x	x
groep 6	x	x	n.v.t.
groep 7	x	x	x
groep 8	x	x	x

Leerkracht-instructie	1. start- instructie	2. basis stof en extra stof	3. afspraken met individuele leerling
groep 5	x	x	n.v.t.
groep 6	x	x	n.v.t.
groep 7	x	x	n.v.t.
groep 8	x	x	n.v.t.

N.v.t. : deze dag niet geobserveerd.

Uitkomsten vrije observatie.

In **groep 5** werken de leerlingen in een circuitmodel tijdens zelfstandig werken. Per groepje wordt aan een bepaalde opdracht gewerkt. Deze week zijn dat de volgende werkjes: schrijven, taal- en rekenspelletjes, computerwerk en handenarbeid met de juf.

Aan het begin van de les wordt de volgorde van werken door de juf bepaald met behulp van een planbord.

De groepjes krijgen te horen aan welke opdrachten ze gaan werken. De leerlingen pakken hun werkjes uit de kast en gaan aan het werk. Er wordt alleen gewerkt. Bij probleempjes vragen de leerlingen elkaar om hulp. Als ze er niet samen uitkomen leggen ze het groene rondje zichtbaar op hun tafel zodat de juf weet dat ze een vraag hebben.

De juf helpt deze keer veel bij handenarbeid. Dit geeft weinig ruimte andere kinderen te helpen. Dit komt omdat een leerling bij het knutselen alle aandacht vraagt. Het is een jongen met sociaal-emotionele problemen. Wel houdt de juf overzicht over de andere groepen. Af en toe laat ze het knutselgroepje alleen werken. Ze gaat dan de andere groepjes af om te helpen en om te informeren hoe het gaat met het werk.

De taal- en rekenspelletjes zijn zelfcorrigerend en de leerlingen hebben ieder hun eigen aftekenblad.

Het opruimen gebeurt door de leerlingen zelf. Ook tussentijds worden spulletjes netjes opgeruimd voordat ze een nieuwe opdracht pakken.

Aan het eind van de les is er een korte evaluatie. Deze korte evaluatie gebeurt niet dagelijks, wel wekelijks.

In **groep 6** begint de juf met een hele korte inleiding, want de dag daarvoor (maandag) is de weektaak al uitgebreid doorgenomen. Op het planbord staan de te maken opdrachten. Deze week staan de volgende opdrachten op het bord: computerwerk rekenen, rekentaak afmaken, bakles begrijpend lezen, werkblad spelling.

De juf zegt of er alleen of in tweetallen gewerkt wordt en welke werkjes door de juf of door de leerling zelf moeten worden nagekeken.

De leerlingen gaan verder waar ze de dag tevoren gebleven zijn. Er wordt rustig en stil doorgewerkt. De leerlingen worden geholpen als ze het groene rondje wegleggen.

Begrijpend lezen wordt in tweetallen gemaakt en door de leerlingen zelf nagekeken. Daarna wordt het werk aan de juf gegeven en zij controleert het gemaakte werk.

De materialen worden door de leerlingen gepakt en als ze klaar zijn weer netjes terug gelegd. Aan het eind van de les leggen de leerlingen de spulletjes netjes terug op de goede plaats.

Daarna wordt er nog even kort nagepraat over hoe het werken is verlopen.

In **groep 7** begint het zelfstandig werken met een korte instructie door de leerkracht.

Hij zegt: "Kijk wat je nog moet afmaken, kijk wat je verder kunt kiezen, denk na over hoe je een bepaald werk moet maken."

Als de leerlingen beginnen pakken ze eerst hun "signalen". Een rood, een zwart en een groen driehoekje met ieder hun eigen betekenis.

De leerkracht loopt helpend rond, soms helpt hij een individuele leerling dan weer een groepje. Als hij bij een leerling gaat zitten, is dat altijd zo dat hij overzicht houdt over de rest van de groep. Het werk bestaat voor het grootste deel uit werk uit de methodes (verplicht) en extra taken als ze klaar zijn met de verplichte stof. Als de leerlingen een vraag hebben leggen ze het groene driehoekje op de hoek van hun tafel.

Tijdens de nabespreking (minimaal 1x per week) wordt geëvalueerd. Met de leerlingen worden de volgende zaken besproken: hoe werden moeilijkheden opgelost, hoe verliep het samenwerken, waar waren ze tevreden over en wat ging er goed? Deze keer is er geen "ingebouwde" tien minuten om zorgleerlingen te helpen.

4.3 De resultaten van de enquête onder de leerlingen.

Ik heb de leerlingen van onze school om hun mening gevraagd, want ook zij maken deel uit van het onderwijs. Als ik weet wat zij vinden van deze manier van werken kan ik daar op in spelen en veranderingen in aan brengen.

Voor de leerlingenenquête zijn van groep 6 t/m 8 111 leerlingen ondervraagd. Voor groep 5 (20 leerlingen) maak ik een apart overzicht, omdat zij werken in een circuitvorm. Deze manier is gestuurd door de leerkracht. Per dag wordt gezegd welke groep welk onderdeel doet.

Op vraag 1a en 1b :” **Wat vind je van zelfstandig werken?” / “Waarom vind je dat?**

wordt als volgt geantwoord:

- heel leuk (8%)
- leuk (25%)
- gewoon (45%)
- niet zo leuk (13%)
- vervelend (9%)

Leerlingen die het heel leuk en leuk vinden noemen de volgende redenen:

- je mag samenwerken aan leuke opdrachten
- je mag elkaar helpen en overleggen
- je leert van anderen
- je kunt gelijk beginnen, je hoeft niet te wachten

Leerlingen die het gewoon vinden noemen het volgende:

- het is gewoon werk
- je bent er al aan gewend
- je doet het elke dag
- het is soms leuk, soms niet
- het zijn gewoon leervakken

Leerlingen met als antwoord niet zo leuk en vervelend noemen als reden

- je hebt te weinig tijd
- het is lang, te veel, saai
- het wordt drukker in de klas

Op vraag 2a en 2b: “**Wat vind je het leukste / het vervelendste?**” lopen de antwoorden ver uiteen. Elke leerlingen heeft zo zijn eigen voorkeur en/of afkeur van bepaalde onderdelen.

Er is een grote variatie in antwoorden. Ik zal hieronder een overzicht geven.

Leuk:

- werken met de computer (taal, rekenen)
- computer: powerpointpresentatie maken (groep8)
- handenarbeid
- verder rekenen, spelling, bakles begrijpend lezen, verkeer, proefwerk leren en samsam

Vervelend:

- woordclusters
- rekenen
- computer (te lang, saai)
- bakles (vooral groep 8)
- zip (groep 8)
- verder verkeer, woordenschatwerkboek, taal, spelling.

Vraag 3: **"Ik werk het liefst samen of alleen"** geeft het volgende resultaat :

- ik werk het liefst samen (75%)
- ik werk het liefst alleen (25%)

Ik heb een onderverdeling gemaakt in de gegeven antwoorden:

Ik werk het liefst samen want:

- je mag elkaar helpen (31%)
- je mag overleggen (31%)
- het is gezelliger (13%)
- het is leuker (13%)
- het gaat sneller (7%)
- je kunt een beetje praten (5%)

Ik werk het liefst alleen want:

- dan kan ik me beter concentreren (77%)
- sneller (7%), niet wachten op de ander (3%), lekker doorwerken (7%), antwoorden voor mezelf (3%), niet discussiëren (3%).

Vraag 4: **"Kies je altijd dezelfde klasgenoot om mee samen te werken?"**

Deze vraag geeft de volgende resultaten:

- 25% antwoordt: ja
- 70% antwoordt: nee
- 5% antwoordde: maakt niet uit

De leerlingen die met ja antwoorden geven de volgende redenen:

- ik werk altijd met mijn beste vriend(in) (29%)
- ik kan daar goed mee werken (35%)
- die leerling vind ik leuk (18%)
- met die jongen kan ik goed omgaan (14%)
- die ander kan goed uitleggen (4%)

Redenen van de leerlingen die met andere klasgenoten willen werken:

- dat geeft afwisseling (35%)
- je leert een ander kennen (24%)
- anders wordt het saai, het is leuker (19%)
- je hebt meerdere vrienden/vriendinnen in de klas (9%)
- je leert van een ander (5%)
- verder vrienden maken, graag met iedereen werken, en ander de kans geven met iemand te werken (7%).

Op vraag 5:” **Zou je nog meer keer per week zelfstandig werken willen?**” wordt als volgt geantwoord:

- Ja (39%)
- Nee (61%)

Op deze vraag zijn veel verschillende antwoorden, zodat percentages niet zoveel zeggen. Ik noem een aantal van de meest voorkomende antwoorden:

- Ja, want je kunt lekker doorwerken, er zitten leuke opdrachten bij, ik ben niet altijd klaar met mijn werk, maar dan in tweetallen, maar iets anders erbij.
- Nee, want elke dag is wel genoeg, het is al best veel, het is nogal saai.

Als laatste heb ik gevraagd naar het waarom van zelfstandig werken op onze school.

Vraag 6:” **Waarom denk jij waarom wij zelfstandig werk op onze school doen?**”

De leerlingen geven hierop de volgende antwoorden:

- je moet zelfstandig worden met werken en leren (26%)
- op de middelbare school moet je veel zelf doen (18%)
- je leert zo meer (10%)
- dat is voor de toekomst, voor later (14%)
- je leert meer samen (7%)
- je leert andere kinderen kennen (3%)
- je leert plannen (3%)

- het is leuker, werk inhalen, andere dingen leren, snel leren werken, beter leren, hoe ga je met iemand om (19%)

Een korte beschrijving van de uitkomsten van groep 5.

Deze groep heeft 20 leerlingen.

Groep 5 heeft net als 6 tot en met 8 een weektaak, maar in de vorm van een circuit.

Hoe vind je het circuitwerken?

- heel leuk (20%)
- leuk (40%)
- gewoon (25%)
- niet zo leuk (5%)
- vervelend (10%)

Enkele antwoorden:

- er zijn leuke dingen bij
- je kunt je goed concentreren
- het is anders dan normaal
- je hoeft niet te wachten
- er is veel gepraat
- ik vind het moeilijk

Wat vind je leuk en wat vervelend?

Leuk

- knutselen (50%)
- computerwerk (15%)
- spelling (5%)
- alles (30%)

Vervelend

- computeren (35%)
- schrijven (25%)
- verkeerskrant, pico piccolo (30%)
- Samsamboekje (10%)

Werk je graag samen of alleen?

De helft van de leerlingen geven aan alleen te willen werken, de andere helft geeft de voorkeur aan samen werken.

De redenen die de leerlingen aangeven zijn de volgende:

- je kunt elkaar helpen bij het samen werken.
- ik kan me beter concentreren alleen en ik kan alleen beter werken.
- Ik kan beter alleen werken.

Kies je het liefst steeds dezelfde leerling of liever een andere leerling om mee te werken?

Het liefst dezelfde leerling:

- met die leerling kan ik goed samen werken (35%)
- ik kan hem vertrouwen (5%)

Het liefst een andere leerling:

- het is afwisselend (25%)
- sommige kinderen kunnen dat goed (5%)
- ik kies gewoon iemand (5%)

Het maakt mij niet uit (25%).

Waarom denk je dat we op school zelfstandig werken doen?

- dat we iets moeten doen zonder hulp van de juf (35%)
- oefenen voor later (10%)
- ook later zelfstandig moeten werken (10%)
- ik zou het eigenlijk niet weten (45%)

4.4 Een interview over zelfstandig werken met een collega van groep 8

Aan de hand van de vragenlijst voor de leerkrachten heb ik een interview gehouden met een vrouwelijke leerkracht van groep 8. Zij is een parttimer en geeft les op maandag tot en met woensdag.

Op donderdag en vrijdag is er een andere vrouwelijke leerkracht in de groep.

Wat versta jij onder zelfstandig werken?

De leerlingen kunnen de lesstof zelfstandig of in tweetallen verwerken. Ze hebben in de tijd van het zelfstandig werken geen hulp van de leerkracht nodig. De lesstof is erg gevarieerd in aanbod, zodat de leerlingen zelf kunnen gaan plannen wat ze het liefst eerst willen doen en waar ze mee willen eindigen. Niet ieder kind is goed en heeft interesse in dezelfde vakken. Deze lesstof moeten de kinderen ook zoveel mogelijk zelf kunnen nakijken en / of beoordelen. Ondertussen heeft de leerkracht dan zijn handen vrij om andere leerlingen te begeleiden.

Als de leerlingen klaar zijn met hun opdrachten moet ik zorgen voor interessante klaaropdrachten, zodat ze zich niet gaan vervelen.

Hoe ziet zelfstandig werken er bij jou uit?

De opdrachten variëren bij ons. Elke week is er verkeer, zip (tabellen, grafieken,naslagwerken) en computerwerk (taal, rekenen). Regelmatig doen de leerlingen een bakles, bereiden een boekbespreking voor, lezen een informatieboekje, maken een

powerpoint presentatie. Elke week is er minstens een opdracht waarbij de leerlingen samen moeten werken. Zoals ik al zei kijken de leerlingen het werk zelf na. We nemen elke week steekproeven om te controleren hoe het werk gemaakt en nagekeken wordt.

Hoeveel tijd staat er bij jullie op het rooster voor zelfstandig werken?

Wij hebben elke dag een half uur zelfstandig werken. Natuurlijk werken veel leerlingen ook zelfstandig aan rekenwerk, taalwerk en verwerkingstaken van de zaakvakken, maar dat is niet tijdens de weektaak.

Wat levert het zelfstandig werken volgens jou op voor zowel de leerling als voor jou? En waar loop je tegen aan?

Ze leren zelf te plannen bijv. met wie en wanneer ze bepaald werk willen doen. Ze krijgen eigen verantwoording voor hun werk. Zelf kan ik in die tijd leerlingen individueel helpen. Het werk is niet altijd af door weinig zelfdiscipline met doorwerken. Ook is het niet altijd even gemakkelijk de rust in de klas te bewaren. Door sommige samenwerkingsvormen is het wat rumoeriger in de klas. En het is niet gemakkelijk om goede opdrachten te vinden.

Zou je meer zelfstandig werken met de groep willen doen?

Zo af en toe doen we ook een heel dagdeel zelfstandig werken. De kinderen geven aan dat ze het een leuke manier van werken vinden.

Heb je genoeg materiaal voor het zelfstandig werken?

We hebben geen extra materiaal buiten het ZIP-boekje. Het is alleen maar methodemateriaal. In de komende vakantie gaan we ons verdiepen in extra materiaal. Dat zouden dan een aantal soorten spelletjes zijn, die zelfcorrigerend zijn. Het moeten aantrekkelijke en uitdagende materialen zijn. We willen ze vooral inzetten als klaaropdrachten.

Hoe is de planning door de leerlingen geregeld?

De leerlingen maken bij ons zelf de weekplanning en ze bepalen zelf in welke volgorde ze het werk willen maken. In principe bepalen ze zelf of ze alleen werken of samen. Bij sommige opdrachten bepaal ik het.

Op welke wijze registreer jij het werk?

We hebben een aftekenlijst in de klas liggen en we kijken het werk globaal na. We registreren niet hoe het gemaakt is.

Wat voor evaluatie houd jij met betrekking tot het werk?

Als een werk niet volgens de afspraken is gemaakt krijgen de leerlingen het terug en moet het worden overgemaakt. Na de les (niet perse elke dag) houden we kort een gesprekje over hoe het werken verlopen is.

Kun je zorgleerlingen helpen, hoe bevorder je de uitgestelde aandacht en werk je met signalen hiervoor?

Ja, de andere leerlingen werken over het algemeen rustig door. De leerlingen vinden de manier van zelfstandig werken fijn, dus hoeven we niets extra's te doen om de uitgestelde aandacht te bevorderen. We hebben een rood stoplicht gebruikt, maar is de laatste tijd niet meer nodig.

Hoe beleef jij als leerkracht het zelfstandig werken?

Ik vind het een heerlijk rustige manier van werken en ik zie dat de leerlingen het ook als prettig ervaren. Daarom passen we het gedurende de week wel eens wat vaker toe op een dagdeel.

4.5 Hoe denken groep 8 leerlingen over zelfstandig werken. Een gesprek met mijn groep (20 leerlingen)

Op de vraag wat ze vinden van het zelfstandig werken kiest (kiezen) :

- 1 leerling voor heel leuk
- 4 leerlingen voor leuk
- 11 leerlingen voor gewoon
- 2 leerlingen voor niet zo leuk
- 2 leerlingen voor vervelend

Redenen voor heel leuk en leuk zijn : ik vind samenwerken leuk (3x), je bent sneller klaar, je mag gelijk beginnen en hoeft niet op uitleg te wachten, iedereen is goed bezig,

Bij ik vind het gewoon wordt er gezegd: omdat je het elke dag doet ben je het gewend, het is net als andere vakken, het is steeds het zelfde en het is soms leuk en soms saai.

De leerlingen die het niet leuk of vervelend vonden zeggen: je moet veel werken, het is te moeilijk, je doet maar 1 leuk ding.

De onderdelen die ze leuk vinden zijn het maken van een powerpoint op de computer (6x), een bakles (begrijpend lezen) maken want daar kun je veel van leren (4x), taal op de computer want je hoeft niets op te schrijven (2x), verkeer vind ik leuk en gemakkelijk (2x), een informatieboekje lezen (2x).

De vervelende onderdelen zijn volgens mijn leerlingen: ZIP (tabellen, grafieken, treintijden enz.) want dat is saai, je moet veel opzoeken, je moet veel lezen, het is best moeilijk (7x), de bakles van begrijpend lezen vind ik moeilijk, je moet veel lezen (5x) en verkeer, want je moet veel schrijven, het saai en moeilijk (7x), dit geldt voor het methode werkboekje niet voor de Jeugdverkeerskrant.

De meeste leerlingen (15) werken het liefst samen, want je kunt elkaar helpen (5x), met tweeën weet je meer (6x), je bent sneller klaar, het is gezelliger en je leert elkaar beter kennen (allemaal 1x).

Vier leerlingen geven de voorkeur aan alleen werken, want dan hoeven ze niet te wachten (4x), ze vinden dat ze sneller klaar zijn (2x) en je hoeft de ander niet naar zijn mening te vragen (1x).

Op de vraag of ze telkens dezelfde klasgenoot kiezen of ook graag met een ander willen werken antwoorden 8 leerlingen dat ze het liefst met dezelfde leerling willen werken en 11 leerlingen kiezen graag een ander.

De reden om altijd met dezelfde leerling te werken was erg duidelijk nl. ik kan goed omgaan / werken met die leerling (6x) en 2 leerlingen zeggen dat het dan leuker wordt.

De leerlingen die regelmatig iemand anders kiezen, zeggen dat werken met een ander leuker is, telkens met dezelfde is saai, je leert elkaar beter kennen, je leert van elkaar, je leert werken met iemand anders.

Op de vraag of ze meer keer zelfstandig werken wilden antwoorden 7 leerlingen met "ja" en 12 leerlingen met "nee". De leerlingen die meer zelfstandig werken willen zeggen dat ze het leuk vinden, dat je mag samenwerken, dat het leerzaam is.

De "nee-zeggers" zeggen dat ze 5x per week wel genoeg vinden (5x), anderen vinden het niet leuk(4x) , of ik doe toch bijna alles alleen en ik heb altijd alles af.

Op de vraag waarom wij op school aan zelfstandig werken doen kwamen de volgende antwoorden:

- op de middelbare school moet je ook zelfstandig zijn (5x)

- leren zelfstandig te werken (3x)
- zelf problemen oplossen zonder de leraar (3x)
- leren samenwerken / omgaan met anderen (3x)
- leren zelf taken goed te maken (2x)

Als laatste antwoorden die allemaal 1x genoemd worden:

- leren plannen
- leren op tijd klaar te zijn met je werk
- later ook veel zelfstandig doen
- leukere manier van vakken maken.

4.6 Wat doet een andere school aan zelfstandig werken?

Ik heb gekozen voor de site van De Vlinder (zie bijlage).

Zij geven aan dat het uitgangspunt is het versterken van de drie basisbehoeften. Te weten competentie, relatie en autonomie.

De rol van de leerkracht verandert bij zelfstandig werken van leerkracht naar begeleider.

Voor de leerlingen zijn specifieke sociaal-emotionele vaardigheden vereist zoals samenwerken, overleggen en verantwoordelijk zijn voor gemaakte keuzes.

Ook is het omgaan met uitgestelde aandacht belangrijk. De rol van de leerkracht en leerling wordt opgesomd.

Verder wordt ingegaan op de planning, de uitvoering, de regels en routines en de opbouw.

Daarna wordt vertelt wat het aanbod moet zijn en waar deze aan moet voldoen.. Als laatste wordt ingegaan op de correctie en evaluatie van het gemaakte werk.

Hoofdstuk 5 Data-analyses

In dit hoofdstuk staan de analyses en conclusies van het onderzoek te lezen. Ik beschrijf als eerste de conclusies die ik kan verbinden aan de antwoorden van de leerkrachten. Daarna beschrijf ik de conclusies die ik kan trekken uit de antwoorden van de leerlingen. De antwoorden van deze beide groepen koppel ik aan de gelezen theorie en beschrijf ik hoe ze antwoord geven op mijn onderzoeksvraag en mijn deelvragen.

5.1 Analyse m.b.t. de antwoorden van de leerkrachten

Alle leerkrachten geven een definitie van zelfstandig werken die overeenkomt met wat in de theorie beschreven is (zie 2.1) namelijk : “De leerlingen werken aan opdrachten zonder directe hulp van de leerkracht.” Hieruit kan ik de conclusie trekken dat de collega's een duidelijk zicht hebben op wat zelfstandig werken inhoudt.

Uit de antwoorden op vraag 2:”Hoe ziet zelfstandig werken er bij jou uit?”, kan ik concluderen dat het zelfstandig werken tot en met groep 5 erg leerkracht gestuurd is. De leerkracht bepaalt wat, hoe, wanneer en met wie zelfstandig werken gedaan wordt. Na groep 5 wordt er gewerkt met een weektaak. Het door de leerkracht sturen wordt minder. De leerlingen mogen wat meer zelf bepalen (alleen of samen, met wie, de volgorde van het maken van opdrachten). Elke dag hebben de groepen tijd ingeruimd voor het zelfstandig werken. Alle groepen op één na werken hiermee.(In deze groep wordt het zelfstandig werken gedaan als een klaaropdracht na het gewone werk. Wat overigens niet de schoolafpraak is!).

Op de vraag wat het zelfstandig werken oplevert voor de leerlingen komen veel antwoorden die overeenkomen met wat de theorie aangeeft. Genoemd worden het vergroten autonomie, het zelf leren problemen oplossen, zelfstandigheidbevordering, leren plannen, leren samenwerken en verantwoordelijkheid krijgen voor eigen werk. Voor de leerkrachten is het belangrijk dat er in die tijd zorgleerlingen geholpen kunnen worden. Het is niet altijd mogelijk om dat te doen blijkt uit mijn observaties. Regelmatig worden leerlingen geholpen bij de opdrachten van zelfstandig werken zelf en men komt er niet aan toe zorgleerlingen te helpen. Ook wordt er regelmatig geobserveerd om te zien hoe leerlingen werken. In dit opzicht is er een discrepantie tussen weten (theoretische kennis) en doen (praktijk).

Verder vinden mijn collega's dat er genoeg tijd wordt besteed aan zelfstandig werken via de weektaak. Wel geven ze allemaal te kennen om over meer materialen te willen beschikken die aantrekkelijk en uitdagend zijn.

Wat betreft het plannen door de leerlingen zie ik dat de leerlingen daarin steeds vrijer worden gelaten (bevorderen van de autonomie). Tot en met groep 5 is er sprake van dagtaken, in groep 5 is er een weektaak, maar die wordt gestuurd door de leerkracht als is het een dagtaak en vanaf groep 6 is er sprake van een echte weektaak.

Het samenwerken of alleen werken wordt grotendeels door de leerkracht bepaald, afhankelijk van de soort opdracht. In de hogere groepen mogen de leerlingen dat meer en meer zelf bepalen.

Bij het registreren van het werk zie ik dat oefenwerkjes door de leerlingen worden nagekeken en dat daarna de leerkracht nog checkt hoe het gemaakt en nagekeken is. Methodelessen worden door de leerkracht nagekeken.

De evaluatie wordt bij alle leerkrachten belangrijk gevonden. Er wordt gevraagd naar de beleving, hoe het ging, naar problemen en er wordt gevraagd hoe deze dan zijn opgelost of hoe het zou kunnen worden opgelost. Deze evaluatie wordt niet perse elke dag gedaan. Het werken met de signalen voor uitgestelde aandacht wordt niet consequent doorgevoerd en ook zijn de signalen verschillend. De leerkrachten kijken verschillend aan tegen het gebruik van deze signalen (van onontbeerlijk tot onzin/niet nodig).

Alle leerkrachten vinden zelfstandig werken een zinvolle werkvorm die zeker niet mag verdwijnen.

Interview leerkracht groep 8.

Uit het interview met een groep 8 leerkracht komt naar voor dat de leerkracht een goed inzicht heeft in zelfstandig werken. De leerlingen kunnen omgaan met uitgestelde aandacht, ze kunnen elkaar helpen, ze leren samenwerken, leren plannen en zelf corrigeren. Al deze leerlingcompetenties kwam ik ook tegen in de theorie (sociale en pedagogische doelen). In deze groep wordt ook buiten de weektaak zelfstandig gewerkt door op een dagdeel al het werk zelfstandig te laten verwerken. Ook geeft de leerkracht aan dat extra materiaal geen overbodige luxe is. Ook het geven van feedback komt regelmatig terug.

5.2 Analyse m.b.t. de antwoorden leerlingen.

De beleving van het zelfstandig werken loopt bij de leerlingen erg ver uiteen.

Van de leerlingen antwoordt 45% dat ze zelfstandig werken "gewoon" vinden. Ze zeggen dat ze er aan gewend zijn. Moet ik dat positief / negatief beoordelen? Ik denk toch wel positief.

Als er aan zelfstandig werken of aan de weektaak begonnen wordt is dat met meer enthousiasme dan bij de andere vakken. Meer leerlingen vinden het leuk (33%) dan niet leuk (23%).

Het leuke van zelfstandig werken vinden ze het samenwerken, helpen, overleggen, leren van en met elkaar. Allemaal positieve zaken die de leerlingen zelf aangeven. Hier moet ik gebruik van maken voor een verbetertraject.

Leerlingen die het niet leuk vinden geven aan dat ze het saai, moeilijk, of te veel vinden. Ook hier moet ik rekening houden bij een verbetertraject. Voor deze leerlingen denk ik dan aan: kortere opdrachten, interessanter werk, meer werk op niveau.

Ook de opmerking dat het gewoon leervakken zijn geeft aan dat ze het zelfstandig werken niet altijd als “iets anders” beleven. Wij als leerkrachten hebben het idee dat de leerlingen dat wel vinden. Hier is een verschil in inzicht tussen leerling en leerkracht.

Woordenschat op de computer wordt door veel leerlingen als vervelend beschouwd. Ook ZIP en de baklessen worden als minder leuk gevonden.

De leerlingen geven aan dat ze graag samenwerken (75%). Deze manier van werken kan eventueel uitgebreid worden om zodoende meer leerlingen goed aan het werk te krijgen. Het bevordert de autonomie en de relatie.

De groep die graag alleen werkt (25%) moet hierbij niet over het hoofd gezien worden. Ook aan deze leerlingen moet je tegemoet komen. Een mogelijkheid is om de leerlingen die dit aangeven met elkaar te laten samenwerken. Een aantal van deze leerlingen geven aan dat ze geen gelijkwaardig maatje hebben.

Bij het kiezen van een maatje willen veel leerlingen regelmatig van maatje wisselen (70%). Ze vinden dat leuker, afwisselender. Enkele leerlingen zeggen dat ze op die manier ook leerlingen konden kiezen die “overbleven”. Op het wisselen van maatje kun je zelf invloed hebben door bijvoorbeeld willekeurig namen te trekken of zelf telkens andere leerlingen met elkaar te laten samenwerken.

Ook zie ik dat ongeveer 25% kiest voor hetzelfde maatje. In mijn groep zijn dat dezelfde leerlingen zijn die graag alleen werken. De “betere” leerlingen willen graag een maatje op niveau om mee te werken.

Ook hebben de meeste leerlingen wel een goed idee van het waarom van zelfstandig werken. Ze geven vooral aan meer zelf kunnen doen zonder de juf of meneer. Ook wordt er gezegd dat je andere leerlingen beter leert kennen en dat je zo meer leert van elkaar. In de hogere groepen (7 en 8) komt het zelfstandig worden voor het middelbaar onderwijs meer naar voren.

Het gesprek met eigen groep

Uit het gesprek met mijn eigen groep komt naar voor dat 25% het leuk vindt, 20% het niet leuk vindt en 50% het gewoon vindt. Het gewoon wordt genoemd, omdat ze het zelfstandig werken elke dag doen. Ze geven wel aan dat ze het liever doen dan het gewone schoolwerk.

Verder blijkt dat ze ZIP te moeilijk, te veel vonden. Vooral de zwakkere leerlingen hebben er problemen mee. Ook verkeer wordt door veel leerlingen niet leuk gevonden. Het boekje is niet aantrekkelijk, de onderwerpen niet altijd passend bij hun beleving. De JVK ((Jeugdverkeerskrant) wordt wel gewaardeerd.

De leerlingen begrijpen wel dat zelfstandig werken zinvol is. Ze geven belangrijke zaken aan, zoals het oefenen voor volgend jaar (voortgezet onderwijs), samenwerken, elkaar helpen, werken zonder hulp van de meneer.

5.3 Analyse m.b.t. de observaties in de groepen.

Ik heb twee soorten observaties uitgevoerd. Een observatie met de “kijkwijzer” en een vrije observatie.

Uit de observatie met de “Kijkwijzer” blijkt dat alle onderdelen die we met elkaar hebben afgesproken hebben te doen ook aan de orde komen. Zoals ik hier boven al aangaf worden niet altijd zorgleerlingen geholpen. Er is hulp nodig bij de opdrachten van de weektaak zelf en regelmatig moeten de leerkrachten even corrigeren wat betreft de werkhouding. Dit zijn redenen dat niet altijd een zorgleerling met bijv. een handelingsplan geholpen kan worden. Tijdens de vrije observaties in de groepen 5, 6 en 7 zie ik niet veel verschil met mijn eigen praktijk: het gebruik van uitgestelde aandacht, al of niet met bijbehorende signalen, de individuele hulp aan leerlingen, maar niet structureel aan zorgleerlingen. In groep 5 wordt tijdens zelfstandig werken aan handenarbeid gedaan. Dit geeft de leerkracht veel minder armslag voor hulp. De leerlingen een eigen aftekenblad voor allerlei taal- en rekenspelletjes/werkjes. In groep 5 komt het geheel mij wel wat rommelig over. Er wordt nogal wat heen en weer gelopen, veel overlegd, maar toch heb ik de indruk dat er doorgewerkt wordt.

5.4 Vergelijking met een andere school.

Uit de schoolsites op internet heb ik een school gekozen die op een zelfde manier het zelfstandig werken met een weektaak (bloktaak) aanpakt.

Wat betreft de doelstellingen en uitgangspunten is er geen wezenlijk verschil met onze aanpak. Zij spreken over gedifferentieerd werk (op gebied van niveau en/of inhoud en tempo). In onze groepen maken de leerlingen over het algemeen hetzelfde werk. Daar kunnen we nog veel vooruitgang op boeken, evenals op het gebruik van meer geschikte materialen.

5.5 Opvallende verschillen tussen de groepen.

In een groep 7a werd zelfstandig werken niet leuk/vervelend gevonden door 43%. In de andere groepen ligt dat tussen 10% en 22%. Een verklaring hiervoor kan liggen in het feit dat in deze groep 3 leerkrachten lesgeven. Twee parttimers en een lio-stagiaire.

In 7b zie ik juist het tegenovergestelde: 50% vindt het juist heel leuk / leuk. In de andere groepen ligt dat op 33%. Een verklaring kan volgens mij zijn dat in die groep 7 het zelfstandig werken als een klaaropdracht gegeven wordt en niet structureel elke dag.

Op de vraag of de leerlingen meer zelfstandig werken wilden, sprong groep 7b er weer uit. Hier wilde 60% meer zelfstandig werken tegen gemiddeld 28% bij de andere groepen.

Op de vraag of de leerlingen telkens met dezelfde klasgenoot willen werken of juist met een andere klasgenoot viel op dat in de groepen 8 35% van de leerlingen het liefst met dezelfde klasgenoot wil werken. Deze score ligt hoger wat volgens mij te verklaren is door het niveau verschil. De "betere" leerlingen willen graag met elkaar werken.

Bij groep 5 valt op dat 60% van de leerlingen het zelfstandig werken leuk vinden en maar 15% niet zo leuk. Ook het alleen of samenwerken geeft een andere score nl. 50% om 50%. Bij hogere groepen een score van 75% om 25%.

Hoofdstuk 6 Conclusies en antwoorden op mijn onderzoeksvraag

In dit hoofdstuk zijn de conclusies van het onderzoek te lezen. Ik geef antwoord op de deelvragen die ik heb gesteld. Deze antwoorden distilleer ik uit de antwoorden die de leerkrachten en de leerlingen hebben gegeven. Verder uit de gesprekken met een leerkracht en mijn groep en de observaties die heb uitgevoerd in de verschillende groepen.

De deelvragen die ik me gesteld heb zijn de volgende:

- Wat is het belang van zelfstandig werken?
- Wat levert het de leerling op? Wat is succesvol bij de leerlingen?
- Wat is de meerwaarde van zelfstandig werken voor de leerkracht .
- Kunnen mijn collega's (mijn platform) mij helpen aan ideeën om zelfstandig werken uit te breiden en omgekeerd.
- Kunnen onze leerlingen bijdragen aan verbetering van het zelfstandig werken?

6.1 Antwoorden op mijn deelvragen

In de theorie heb ik de antwoorden gevonden op mijn eerste deelvraag.

Bij zelfstandig werken leert het kind te werken zonder directe hulp van de leerkracht.

Hierdoor bouwen ze aan zelfstandigheidbevordering. Ze leren samen te werken, ze leren elkaar te helpen, ze leren met elkaar om te gaan, ze leren omgaan met uitgestelde aandacht, ze ontwikkelen een grote mate van autonomie, ze voelen zich competent en krijgen het gevoel er toe te doen, want ze mogen zelf zaken regelen tijdens het zelfstandig werken. Ze leren verantwoordelijk te zijn voor hun werk, ze plannen, maken het werk, corrigeren zelf en evalueren hun werk. We hebben hier te maken met pedagogische, didactische en sociale doelen.

Wat levert het de leerling op? Wat is succesvol bij hen?

De leerlingen werken samen, helpen elkaar, leren van elkaar, ze kiezen zelf de volgorde van het werk. Ze vinden het zelfstandig werken leuker dan het "gewone" werk.

Het komt tegemoet aan hun basisbehoeften.

Wat levert het op voor de leerkracht?

De leerkracht heeft extra tijd om individuele leerlingen en/of groepjes leerlingen te helpen.

Door werk op verschillend niveau aan te bieden kan hij differentiatie vorm geven. Hij heeft tijd om leerlingen te observeren.

Door feedback gesprekken kan de leerkracht ontdekken wat de leerling moeilijk vindt, wat er verbeterd kan worden, welke interventies hij moet plegen.

Ideeën vanuit de leerkrachten en leerlingen. *Onderstaande punten zijn tevens verbeter/actiepunten voor mij.*

Het kiezen van leerlingen die gaan samenwerken kun je variëren door willekeurig naamkaartjes te trekken, de leerlingen zelf te laten kiezen of door zelf als leerkracht te bepalen wie met elkaar samen gaan werken.

Leerlingen die liever alleen werken dat regelmatig laten doen, maar hen ook stimuleren samen te werken en proberen het probleem dat ze hebben met samenwerken weg te nemen.

Voor de betere leerlingen een maatje (laten) kiezen op hun eigen niveau.

Meer uitdagender materiaal en materiaal op niveau aan te schaffen of zelf te maken. Meer differentiatie dus.

Voor een aantal werkjes een apart aftekenblad voor de leerlingen zelf maken.

Voor vakken die vele malen genoemd worden als saai en (te) moeilijk ander gelijkwaardig materiaal zoeken. Veel werd genoemd: ZIP (grafieken, tabellen, landkaarten, hanteren bronnen), baklessen van Goed Gelezen en verkeer.

Voor alle groepen dezelfde signalen gebruiken voor uitgestelde aandacht.

Regelmatig lessen uit wereldoriëntatie zelfstandig en samenwerkend laten verwerken.

6.2 Aanbevelingen en actiepunten voor mij

In deze paragraaf ga ik dieper in op verschillende opmerkingen (zie 6.1) en haal daar *actiepunten uit voor mijzelf*. Deze kan ik ook vertalen naar *aanbevelingen naar het team toe*.

De leerlingen kunnen werken met uitgestelde aandacht, ze mogen wel samenwerken en hulp aan elkaar vragen. Het doel hiervan is de hulp aan zorgleerlingen. Ik heb gezien dat die hulp nog lang niet overal gegeven wordt. Het wordt door iedereen aangegeven als belangrijk punt. Hier hebben we te maken met een discrepantie tussen theoretische kennis en het praktisch uitvoeren ervan. Het is nodig hier een actiepunt van te maken.

Een actiepunt / aanbeveling is: "Zorg ervoor dat je tijdens zelfstandig werken telkens minimaal 10 minuten inplant voor hulp aan zorgleerlingen". Ook voor mijzelf geldt het bovenstaande.

Het gebruik van signalen voor uitgestelde aandacht verschilt per groep. In veel groepen worden signalen wel gebruikt en in een aantal groepen niet. De signalen die wel gebruikt worden zijn niet in elke groep hetzelfde. De signalen worden gebruikt om ervoor te zorgen dat leerlingen die een vraag hebben niet hun vinger opsteken, maar een signaal wegleggen

en verder werken aan een andere opdracht. Ook zijn er signalen waarmee de leerling kan aangeven dat hij/zij niet gestoord wil worden. Ook de leerkracht kan een signaal gebruiken als hij/zij niet gestoord wil worden. Bijvoorbeeld als er een zorgleerling of een groepje leerlingen extra hulp krijgt. Deze signalen kunnen uiteraard ook gebruikt worden tijdens de andere lessen, zoals rekenen- en taalwerk. Ik zelf gebruikte in groep 8 geen signalen meer, maar heb ondertussen wel een “hulpsignaal” ingevoerd.

Een actiepunt / aanbeveling is: In alle groepen dezelfde signalen gaan gebruiken; dat is duidelijker voor de leerlingen.

Alle leerkrachten geven aan dat het zelfstandig werken beter zal verlopen, als er meer gevarieerd materiaal is. Er kan dan gedifferentieerd worden in niveau, leerstof en tijd. Nu is er alleen sprake van differentiatie in tijd. Voor de betere leerlingen moet er ook uitdagender materiaal komen. Nu is het zo dat alle leerlingen dezelfde opdrachten maken. Ook ik loop hier tegen aan.

Een actiepunt is: Ik moet gaan zorgen voor meer materiaal voor mijn groep en ga tevens op zoek naar goed materiaal voor de andere groepen.

Hiermee kunnen misschien ook problemen zoals concentratie vasthouden, het niet interessant of saai vinden van de opdrachten, het te moeilijk vinden van de opdrachten, het gemotiveerd blijven verminderen.

Het evalueren, het feedback geven na de lessen zelfstandig werken wordt door elke leerkracht genoemd als belangrijk. Uit de vragenlijsten en de observaties blijkt dat het niet na elke les gebeurt. Ik denk zelf dat het ook niet nodig is om dat na elke les te doen. De leerlingen en leerkrachten vervallen snel in herhalingen. Het wordt dan een “kunstje” zonder betekenis. Wel enkele malen per week blijven doen en als je ziet dat er situaties zijn die om bespreking vragen.

Een actiepunt voor mijzelf / aanbeveling is: Houd minimaal twee maal per week na het zelfstandig werken een evaluatie / feedback gesprekje.

De leerlingen geven aan dat zij het samenwerken, het elkaar helpen, het overleggen leuk en zinvol vinden om te doen. Tijdens het zelfstandig werken wordt nu nog veel alleen gewerkt.

Actiepunt / aanbeveling is: Besteed meer aandacht aan het samenwerken. Zoek opdrachten die zich lenen voor samenwerking. Het bevordert de sociale talenten van de leerlingen en ze leren van elkaar. Ze zien hoe de ander een probleem aanpakt en kunnen dat overnemen. Er ontstaat een wisselwerking.

Er is een groep van 25% van de leerlingen die liever alleen werken. Het is belangrijk te weten waarom zij daar voor kiezen. In mijn groep zijn het de leerlingen met een havo / vwo advies. Zij geven aan liever alleen te werken om sneller te kunnen door te werken en niet telkens het werk voor het maatje te moeten doen. Zij kunnen niet op een voor hen goede manier discussiëren over de opdrachten. Zij willen wel samenwerken, maar met een maatje van hetzelfde niveau.

Een actiepunt / aanbeveling is : Kom tegemoet aan de wens van deze leerlingen om met elkaar te werken. De leerlingen krijgen het gevoel dat er naar hen geluisterd wordt. Ze weten dat ze ertoe doen.

Na het bestuderen van een zeer uitgebreid onderdeel zelfstandig werken van een van de vele schoolsites op het internet, kan ik concluderen dat wij op onze school toch wel goed bezig zijn met zelfstandig werken. Een belangrijk verschil was het meer gedifferentieerd werken van de andere school.

Actiepunt / aanbeveling :Wij moeten absoluut een inhaalslag maken met differentiëren tijdens het zelfstandig werken. Onze differentiatie bij zelfstandig werken is vooral een differentiatie in tijd. Het geven van opdrachten op niveau verhoogd het gevoel van competentie.

6.3 Wat ga ik concreet doen in mijn groep

Ik zorg dat mijn klassenmanagement op orde is (Zie het GIP-model). Er komt meer structuur, niet om meer zelf te regelen, maar om een raamwerk te hebben waar binnen de leerlingen juist vrijer kunnen zijn.

Aan het begin van een (elk) nieuw schooljaar ga ik het zelfstandig werken met de leerlingen bespreken. Ik ga vertellen wat het voor mij inhoudt, wat ik van hen verwacht, hoe we gaan corrigeren, evalueren, op welke tijden we gaan werken aan de opdrachten. Ik ga met de leerlingen in gesprek over hoe zij afgelopen jaren het zelfstandig werken hebben beleefd, wat ze goed, leuk vonden, wat vervelend, minder leuk vonden. Zij hebben waarschijnlijk ideeën die gebruikt kunnen worden. Ik laat merken dat ik hen serieus neem. Na enkele weken gaan we dan alles nog eens uitgebreid samen doornemen om te kijken hoe het gegaan is en wat verbeterd kan worden.

Enkele concrete punten waar ik me aan ga houden:

- Ik ga elke les minimaal 10 minuten inplannen voor individuele hulp aan een zorgleerling.
- Ik ga manieren van samenwerken met de leerlingen bespreken. Enkele manieren zijn: om en om antwoorden / opdrachten maken, alles alleen en daarna vergelijken, elke opdracht samen bespreken.
- Ik ga de “alleenwerkers” stimuleren toch regelmatig samen te werken. Dit kan door de voordelen van het samenwerken te benadrukken.
- Ik zorg per onderdeel voor opdrachten op meerdere niveaus, indien nodig.
- Ik maak met mijn groep gebruik van signalen voor uitgestelde aandacht. Bijvoorbeeld: ik heb een vraag maar werk door, ik wil niet gestoord worden, je mag mij wel wat vragen als je een probleem hebt.
- Ik ga de computer meer inzetten voor taal- en rekenoefeningen.
- Ik ga uitdagender werk zoeken voor de betere leerlingen.
- Ik ga materiaal zoeken dat interessanter is en meer variatie zoeken in de opdrachten.
- Op maandag bespreken van de weektaak, leerlingen laten plannen, een maatje (laten) kiezen voor de opdrachten die samen gemaakt mogen worden, taken op een planbord noteren.

Ik ga ook tijdens andere lessen opdrachten wat meer zelfstandig laten verwerken. Dit kan o.a. met lessen aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkunde. De leerlingen gaan samenwerkend een les verwerken. Zowel het lezen van de les als het invullen van de opdrachten in het werkboekje.

Hoofdstuk 7 Evaluatie

Ik heb niet lang hoeven nadenken over het onderwerp van mijn onderzoek. Het zelfstandig werken heeft al een tijd mijn belangstelling. Ik vind het een zinvolle werkvorm en wil het een belangrijk onderdeel van mijn onderwijs maken. Ik kon alleen nog niet duidelijk krijgen of ik op de goede weg was. Een opdracht voor een onderzoek kwam eigenlijk als geroepen. Nu kon ik mijn situatie gaan toetsen aan die van anderen. Hierdoor zou ik een beter inzicht krijgen over hoever ik stond met mijn invulling van zelfstandig werken.

Een onderzoek doen in het kader van Master-Sen vond ik, eerlijk gezegd, wel een uitdaging, temeer omdat ik nog nooit aan zo iets had gewerkt. Buiten de eindscriptie Lichamelijke Oefening van de Pedagogische Academie in 1971 waren mijn eerste grotere werkstukken, die in het kader van deze opleiding. Het was interessant om te leren hoe je een onderzoek opzet, dan uitvoert, conclusies trekt en als laatste stap evalueert.

Je moet rekening houden met een heleboel dingen. Je moet andere mensen benaderen met de vraag of ze willen meewerken, je moet de tijdsplanning in de gaten houden, je moet de directie vragen je vrij te roosteren voor observaties in andere groepen. Dat laatste gaf overigens nogal wat problemen, zodat ik niet alle groepen die ik wilde observeren heb kunnen doen.

Tijdens zo'n onderzoek leer je dat je de theorie gebruikt voor een eerste, stevige basis waarop je verder gaat. Voor mij was dit aan het begin van de Master-Sen geen vanzelfsprekendheid, maar nu zie ik wel in dat je niet zonder theoretische onderbouwing kunt. Ik weet nu welke pedagogische, didactische en sociale doelen ten grondslag liggen aan zelfstandig werken, hoe je kunt voldoen aan de basisbehoeften van de leerlingen en dat een goed klassenmanagement onontbeerlijk is. Vanuit de theorie kun je dan gaan werken aan een praktische invulling. Ik heb ook geleerd, dat als je serieus wilt werken aan een verandering er vooraf het nodige onderzoek behoort te worden gedaan.

Ik vind dat ik nu weet wat zelfstandig werken inhoudt en dat ik zonder twijfels verder kan gaan werken aan de uitbouw ervan in mijn eigen groep en dat ik ook andere collega's kan adviseren bij problemen.

Geraadpleegde literatuur

- Bakermans, J. (1997) Zelfstandig leren Amersfoort: CPS.
- Bongaards, B. en Sas, J. (2005). Vakbekwaam onderwijzen. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- BS De Vlinder Schiedam. Zelfstandig werken en bloktijd uitgangspunten en doelstellingen.
- Ebbens, C. (1996). Effectief leren in de les, basisvaardigheden voor docenten. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Edux brochure (2010). Zelfstandig leren en werken. [www. Edux.nl](http://www.edux.nl).
- Eijkeren, M van. (2008). Pedagogisch-didactisch begeleiden .Baarn: ThiemeMeulenhoff bv.
- Enkele basisschoolsites m.b.t. zelfstandig werken:
- Harinck, F. (2009). Basisprincipes praktijkonderzoek. Antwerpen-Apeldoorn : Garant
- KBS Pirouette Almere. Zelfstandig werken.
- Koks Gesto bv Ochten. Brochure Zelfstandig werken. (2006): Zelfstandig werken; Achtergronden, aanpak en materialen. Gebruikte literatuur voor deze brochure:
- Maters, A. en Fransen, H. (1995) Klassenmanagement, zelfstandig werken cursorisch bekeken. Praxis-bulletin 2.
- Mynard, J. en Sorflaten, R. (Learning enhancement center coördinators, Zayed University, UAE). Independent learning in your classroom.(2002)
- Onderwijs.nl. Zelfstandig werken (2003).
- Roosendaal, J en Visser-Meyman, M.E. GIP-model werken in de school met het Gip-model uit School en begeleiding 14/6 november 1977)
- Studietekst: Effectieve instructie en doelmatig klassenmanagement no

Bijlage 1:

KIJKWIJZER DOORGAANDE LIJN ZELFSTANDIG WERKEN

Basisschool Vondel

LEERKRACHTGEDRAG

1. De leerkracht besteedt aandacht aan **orderegels** (opruimen, de zorg voor de materialen luisteren enz.) en **de regels van het zelfstandig werken** (niets aan de leerkracht vragen, elkaar helpen, rustig en netjes doorwerken, zachtjes praten tijdens het werken, als je klaar bent mag je een ander kind helpen, je werkt verder aan een nieuwe opdracht).
2. De leerkracht houdt een (positief) **nagesprek** over de activiteiten van het zelfstandig werken.
3. Tijdens het zelfstandig werken werkt de leerkracht met **een teken** van zelfstandig werken (facultatief). Dit om de **uitgestelde aandacht** te bevorderen.
4. De leerkracht geeft o.a. methodegebonden taken..
5. De leerkracht zorgt ervoor dat de **taken visueel bekend** zijn bij de leerlingen. De leerlingen plannen (ev.) de taken op hun eigen taakkaart (voor groep 6, 7 en 8 weektaken).
6. De leerkracht kiest ook **verwerkingstaken**, waarbij de leerlingen kunnen samenwerken.
7. De leerkracht **observeert** met name het elkaar helpen, het samenwerken, de werkverzorging en het werktempo.
8. De leerkracht zorgt voor extra opdrachten voor leerlingen die snel klaar zijn.
9. De leerkracht neemt tijdens de les even **tijd voor individuele leerlingen**.

LEERLINGGEDRAG

1. De leerling kan taken **zelfstandig uitvoeren** zonder hulp van de leerkracht (uitgestelde aandacht).
2. De leerling kan voor problemen **zelf oplossingen bedenken** en zinvol verder werken.
3. De leerling kan **samenwerkend** een taak maken.

LEERKRACHTGEDRAG INSTRUCTIE

1. De eerste lessen van de week **starten met een instructie** voor de hele groep van ongeveer 10 minuten. Een korte inleiding per les.
2. De leerkracht werkt met **basisstof** (minimumstof) en **extra / plusstof**, afhankelijk van tempo en niveau van de leerlingen.
3. De leerkracht maakt hierover **afspraken** met de individuele leerling.

Bijlage 2:

**VRAGENLIJST ZELFSTANDIG WERKEN VOOR DE
LEERKRACHTEN**

ALGEMEEN

Vraag 1: Wat versta jij onder zelfstandig werken ?

--

Vraag 2: Hoe ziet zelfstandig werken er bij jou uit?

welke opdrachten?	alleen werken	samen werken	zelf correctie	correctie leerkracht	geen correctie

Vraag 3: Hoeveel tijd staat er bij jou per week op het rooster voor zelfstandig werken?

--

**Vraag 4: Je werkt nu een aantal jaren met zelfstandig werken.
Kun je de volgende vragen kort beantwoorden?**

	Wat levert Z.W. op?	Wat is moeilijk? Waar loop je tegen aan?
Voor de leerling		
Voor jezelf als leerkracht		

Vraag 5: Ik zou graag meer / minder tijd besteden aan Z.W. omdat:

--

MATERIAAL

Vraag 6: Welke materialen zou je graag willen aanschaffen?

PLANNING

Vraag 7a: De leerlingen maken een dagplanning / een weekplanning / geen planning en mogen ze zelf de volgorde van het werk bepalen?

Vraag 7b: Mogen de leerlingen zelf bepalen of ze alleen werken of samen moeten werken?

Dat bepalen de leerlingen zelf / dat bepaal ik zelf.

REGISTRATIE

Vraag 8a: Hoe registreer jij wat de leerling gemaakt heeft?

Vraag 8b: Hoe registreer jij hoe de leerling het werk gemaakt heeft?

Vraag 8c: Hoe registreert de leerling wat hij/zij gemaakt heeft?

EVALUATIE / FEEDBACK

Vraag 9: Hoe valueer jij het zelfstandig werken met de leerlingen?

Vraag 10: Hoe verloopt bij jou het werken met uitgestelde aandacht en kun je zorgleerlingen helpen ?

Vraag 11

Slotvraag: Hoe beleef jezelf als leerkracht het zelfstandig werken?

Bijlage 3:

**VRAGENLIJST ZELFSTANDIG WERKEN
VOOR DE LEERLINGEN.**

GROEP

Vraag 1a: Ik vind zelfstandig werken :

Heel leuk / leuk / gewoon / niet zo leuk / vervelend.

Vraag 1b: Waarom vind je dat?

.....
.....
.....

Vraag 2a: Het leukste vind ik, omdat

.....
.....
.....

Vraag 2b: Het vervelendst vind ik, omdat

.....
.....
.....

Vraag 3: Tijdens het zelfstandig werken werk ik het liefst:

Samen / alleen

want,

.....
.....
.....

Vraag 4: Kies je altijd dezelfde klasgenoot om mee samen te werken?

Ik kies altijd dezelfde leerling / ik kies ook graag een andere leerling

Ik kies het liefst het liefst dezelfde leerling want,

.....
.....

Ik kies graag ook een andere leerling want,

.....
.....

Vraag 5: Zou je nog meer keer per week zelfstandig werken willen?

Ja / nee, want

.....
.....
.....

Vraag 6: Waarom denk je dat wij op school zelfstandig werken doen?

.....
.....
.....

Bijlage 4:

Zelfstandig werken en bloktijd op De Vlinder

Uitgangspunten en doelstellingen

Als basisschool gaan we om met verschillen tussen kinderen. Ook Weer Samen Naar School kan alleen slagen als leerkrachten kans zien bij de verschillende niveaus en behoeften van de kinderen aan te sluiten. Dit heet adaptief onderwijs.

Belangrijk is dat de kinderen op de Vlinder zich ontwikkelen in een pedagogisch klimaat waarin zij zich geaccepteerd en veilig voelen. Dat ze ervaren dat hun meester of juf vertrouwen heeft in hun goede wil en in hun mogelijkheden. We streven ernaar om kinderen in een open leef- en leerklimaat ruimte te bieden om zich optimaal te ontwikkelen.

Uitgangspunt hierbij is het versterken van de volgende drie basisbehoeften:

- **competentie:** *het gevoel iemand te zijn die iets kan*
- **relatie:** *het gevoel dat de meester, de juf en de klasgenootjes je waarderen en met je om willen gaan.*
- **autonomie:** *de vrijheid om dingen zelf te mogen doen zonder voortdurend hulp of toestemming te hoeven vragen.*

Zelfstandig werken neemt een eigen plaats in binnen onze gekozen visie en missie.

Wij zien zelfstandig werken hierbij zowel als een doel van ons onderwijs, maar daarnaast zeker ook als een middel om beter om te kunnen gaan met verschillen tussen kinderen.

Als systeem wordt het zelfstandig werken dan ook geïntegreerd in het dag- en weekprogramma van de verschillende groepen.

Bij zelfstandig werken verandert de rol van de leerkracht van leider naar begeleider zonder de noodzaak tot instructie geheel uit het oog te verliezen.

De rol van de leerling wordt actiever omdat er keuzes gemaakt kunnen worden, administratie gevoerd moet worden en verantwoording afgelegd wordt voor de eigen rol in het ontwikkelingsproces. Hiervoor zijn ook specifieke sociaal emotionele vaardigheden vereist (o.a. samenwerken, overleggen, verantwoordelijk zijn voor gemaakte keuzes).

Gehanteerd systeem en hulp in de klas:

Het omgaan met uitgestelde aandacht is in iedere groep geregeld. Dit gebeurt op verschillende momenten van de dag (verwerking van lessen, werkles, etc.) en zeer specifiek (ten minste 2x per week) in wat op de vlinder de “bloktijd” heet.

Een van de belangrijke gevolgen van dit zelfstandig werken (de bloktijd dus o.a.) is de gegenereerde tijd voor de leerkracht om op een andere wijze als begeleider van leerprocessen bezig te zijn. De vrijgekomen tijd kan door de leerkracht op verschillende manieren worden ingevuld.

De leerkrachten zullen in die tijd en met de taken in ieder geval:

- *leerlingen uitdagen om op verkenning uit te gaan, dingen uit te zoeken en te ontdekken*
- *leerlingen ondersteunen bij wat leerlingen nog niet zonder hulp kunnen*

- *leerlingen vertrouwen in de drang en het vermogen van het kind om te leren.*

Daarbij zich realiserend dat het ene kind trager of sneller is dan het andere en dat niet ieder kind op dezelfde manier kennis verwerft. Vertrouwd worden door de leerkracht leidt tot zelfvertrouwen. Daardoor krijgen kinderen het gevoel tegen taken opgewassen te zijn. Dat is een basisvoorwaarde voor een goede werkhouding.

Er wordt in de verschillende lessen en specifiek in de bloktijd gestructureerd tijd ingeruimd voor hulp in de groep aan de instructietafel en voor het afnemen van individuele toetsen uit het leerlingvolgsysteem. Er wordt gelaagd instructie gegeven, dat wil zeggen op 2 of 3 niveaus. Als één of meerdere kinderen geen instructie nodig hebben, dan hoeft deze niet (altijd) gevolgd te worden. Het gebruik van de instructietafel vindt plaats op initiatief van zowel de leerkracht als van de kinderen. Dit proces is nog in ontwikkeling.

Het gestructureerd hulp bieden vindt zijn vertrekpunt in een goed overleg tussen leerkracht en intern begeleiding. Ook vanuit eigen observaties en correctie kan een leerkracht deze hulp gericht inplannen en aansturen. Aandachtspunt hierbij is nog het registreren.

Rol van de leerkracht bij het zelfstandig werken

- De leerkracht zorgt voor gedifferentieerd werk, aangepast aan het kind (kan zijn op gebied van tempo, niveau en/of inhoud)
- De leerkracht is soms niet beschikbaar voor alle kinderen. In dat geval observeert hij/zij het functioneren van de kinderen of geeft begeleiding aan één kind (of enkele kinderen) aan bijv. de instructietafel.
- De leerkracht begeleidt, stuurt, ondersteunt en daagt uit.
- De leerkracht stimuleert reflectie bij kinderen (vooraf, tijdens en achteraf).
- De leerkracht leert kinderen plannen, vooral in de aanvangsfase.
- De leerkracht leidt gesprekken met kinderen over afspraken, regels en dergelijke.
- De leerkracht controleert steekproefsgewijs.
- De leerkracht zorgt voor de geschikte materialen en wisselt die materialen regelmatig.

Rol van de kinderen

- De kinderen kunnen omgaan met uitgestelde aandacht.
- De kinderen bereiden zelfstandig een taak voor, voeren die uit en evalueren die, zonder directe hulp van de leerkracht.
- Ze dragen verantwoordelijkheid. Ze denken na over gedrag en werk(houding).
- Ze kiezen zelf wat ze gaan leren.
- Waar mogelijk kiezen ze met wie ze leren en krijgen de gelegenheid elkaar te helpen.
- Ze nemen zelf initiatieven.
- Ze leren plannen.
- Ze kunnen omgaan met afspraken en regels.
- Ze gaan voorzichtig met spullen om.
- Ze leren elkaar hulp te vragen, hulp te bieden, hulp te accepteren en rekening te houden met elkaar.

De Bloktijd op De Vlinder:

De planning en voorbereiding

Leerkrachten bereiden de weektaak of activiteit voor en zij schrijven de diverse (vooralsnog moet-en mag) taken op het bord. In de groepen 4 t/m 8 staat dus zowel het dagprogramma als de weektaak voor de bloktijd op het (white)bord, goed zichtbaar voor alle kinderen.

In de groepen 1 / 2 en 3 vinden voorbereidende activiteiten plaats. In deze groepen wordt gewerkt met dagritmekaarten en gebruik gemaakt van een planbord.

De uitvoering

Bij het zelfstandig werken en het omgaan met uitgestelde aandacht vinden we het belangrijk dat, naast het vergroten van de zelfstandigheid en de eigen verantwoordelijkheid, met name aan de basisbehoeften (relatie, competentie en autonomie) wordt tegemoet gekomen.

Afhankelijk van het tijdstip in het jaar en/of de samenstelling van de groep zal voor het bereiken van deze doelstellingen hier meer of minder tijd in hoeven te worden geïnvesteerd. De regels omtrent omgaan met uitgestelde aandacht worden regelmatig met de kinderen samen geëvalueerd. Belangrijk is om bij “het niet goed verlopen van het zelfstandig werken” hier aandacht aan te besteden in de vorm van o.a. nagesprekken. Deze nagesprekken zijn gericht op het stap voor stap verbeteren van het proces van zelfstandig werken.

Als je hier bij invoering tijd in investeert, is het de bedoeling dat je die later “terugverdiend”. Dat betekent dat deze gesprekje naarmate de zelfstandigheid toeneemt in frequentie af kunnen nemen. Bij een aantal kinderen zullen er gesprekje vanuit het oogpunt van extra zorg plaats moeten blijven vinden.

Regels en routines:

Om zoveel mogelijk de doorgaande lijn in onze werkwijze te bewerkstelligen maken we met de kinderen afspraken over de volgende onderdelen.

- hulp geven en /of vragen
- omgaan met uitgestelde aandacht
- werkplek
- omgang met materiaal
- geluidsniveau
- tijdsduur
- omgaan met correctie door de kinderen
- nagesprekken
-

Opbouw

Kleuters

In de groepen 1/2 wordt de basis gelegd voor het zelfstandig werken. De kinderen leren tijdens de werkles al om te gaan met uitgestelde aandacht. Met behulp van een teken (stoplicht, beer op de stoel o.i.d.) geven de leerkrachten aan dat zij voor een bepaalde tijd niet beschikbaar zijn. Zij gaan dan bijvoorbeeld met een groepje kinderen in de kleine kring of in een bepaalde hoek of aan een tafel met een groepje kinderen aan het werk. Ook is er voor de leerkracht ruimte om te observeren en eventuele vaardigheden te toetsen.. Daarnaast wordt de zelfstandigheid versterkt door de mogelijkheid zelf activiteiten te kiezen via het planbord. Er is ruimte voor de leerkracht om bepaalde activiteiten voor verschillende kinderen in te plannen, maar ook een grote vrijheid voor de kinderen om zelf te kiezen. Dit vergroot het gevoel van autonomie en competentie. Uiteraard is de relatie tot de leerkracht belangrijk en aanwezig in de vorm van ondersteuning, uitdaging en vertrouwen.

Groep 3

Tenminste 2 keer per week wordt een half uur tot drie kwartier tijd ingeruimd in het rooster voor een periode van zelfstandig werken. De kinderen kiezen met behulp van het planbord en activiteit of hoek. Deze zijn afgestemd op de verschillende vakgebieden. Daarnaast is er de mogelijkheid om, na verwerking van een les uit het dagprogramma, activiteiten corresponderend met het betreffende vakgebied te kiezen. Indien mogelijk is een begin te maken met de moet en mag taken.

Groepen 4 t/m 8

Tenminste 2 keer per week wordt een half uur tot drie kwartier tijd ingeruimd in het rooster voor een periode van zelfstandig werken. De weektaak bestaat vanaf groep 4 vooralsnog uit moet- en magtaken. Daarnaast is er dagelijks de mogelijkheid voor de kinderen, wanneer ze eerder klaar zijn met hun verwerking van een les uit het dagprogramma, verder te werken aan een taak corresponderend met het betreffende vakgebied.

De invulling van de weektaak is o.a. gebaseerd op het reguliere methodeaanbod, daarnaast kunnen de kinderen een keuze maken uit diverse extra materialen en/of opdrachten. Tijdens de verwerkingslessen na een instructie wordt er natuurlijk ook een beroep gedaan op de zelfstandigheid van de kinderen.

Met betrekking tot de klas:

Het materiaal in de klas is voor de kinderen goed bereikbaar en zelf te pakken en op te ruimen. Ook hebben materialen en hulpmiddelen een vaste plek in het lokaal. De klas is zodanig ingericht om een uitdagende leeromgeving te creëren door middel van een adequate opstelling van de leerlingen, passend bij de werkvorm en rekeninghoudend met leerlingkenmerken. De aankleding van het lokaal varieert per thema of seizoen en de leerlingen worden betrokken bij de inrichting van het lokaal door de mogelijkheid om hun eigen ideeën aan te dragen. Het initiatief vanuit de leerling zou echter nog wat meer kunnen worden ontwikkeld en gestimuleerd.

Het aanbod:

De taken voor de weektaak kunnen vooralsnog bestaan uit:

voorbereidende taken	→	wordt vervolgd door (gezamenlijke) bespreking met de hele groep
(extra) oefenstof	→	waarbij leerlingen zelf nakijken met correctievoorbeeld.
Er zijn afspraken voor het vervolg:
- verbeteren van fouten
(extra) oefenstof	→	- wat te doen als je gemaakte fouten niet begrijpt
waarbij de leerkracht zelf nakijkt en deze informatie gebruikt voor vervolg.

Het aanbod kan plaatsvinden vanuit alle vak en vormingsgebieden. Dit is ter beoordeling van de leerkracht. Over de invulling van de weektaak willen we in het kader van onze eigen ontwikkeling op het gebied van adaptief werken nog een keer nader in gesprek.

Het materiaal:

In iedere groep is er keuzemateriaal aanwezig. Materiaal waarmee de kinderen ook zelfstandig aan de slag kunnen. De materialen variëren. Op dit moment bestaan ze voornamelijk uit: stencils, werkbladen, boeken, spelletjes, constructiematerialen en zelfcorrigerende leerspelletjes.

Het materiaal is voor de kinderen goed bereikbaar en zelf te pakken en op te ruimen. Ten aanzien van de materialen worden onderstaande criteria gehanteerd:

- o Het materiaal levert bijdragen aan doelen ten aanzien van keuzewerk.
- o Het is in voldoende mate aanwezig.

- o Het is uitdagend en uitnodigend.
- o Het is hanteerbaar en stevig.
- o Het is geschikt voor individueel gebruik en/of samenwerken.
- o Het is gevarieerd. Er is niet te veel van hetzelfde.
- o Het geeft de mogelijkheid om er gedurende langere tijd mee te werken.
- o Het is zelfcontrolerend (te maken).
- o Het is direct te gebruiken. Er is geen voorbereiding door de leerkracht meer nodig.
- o Het werk is binnen een bepaalde (aangegeven) tijd uitvoerbaar.
- o Het materiaal is geschikt voor ruimtelijk werk (en niet alleen voor werken "in het platte vlak").
- o Het is geschikt om handelend te leren.
- o Het materiaal is op diverse niveaus in te zetten.
- o Het is herhalend, maar ook nieuw en uitdagend.

Correctie bij het zelfstandig werken

Uitgangspunt bij het zelfstandig werken is dat de kinderen regelmatig zelf nakijken. Dit is wel een leertraject voor leerkracht en leerlingen. Aandacht voor het werk door de leerkracht blijft natuurlijk belangrijk: dit wordt gerealiseerd door regelmatig de schriften in te zien en indien gewenst alsnog reageren op een taak die door een kind zelf nagekeken is. In het kader van invoering van zelfcorrectie door kinderen is het mogelijk om tijdens het zelfstandig werken "feedback gesprekjes" te organiseren. Deze zijn gericht op het verbeteren en het nakomen van de afspraken bij zelfcorrectie van de kinderen en dus de eigen verantwoordelijkheid van kinderen voor hun werk.

Wellicht ten overvloede, even de belangrijke peilers van adaptief onderwijs en tegelijkertijd basisbehoeften van ieder kind en mens:

- **competentie:** *het gevoel iemand te zijn die iets kan*
- **relatie:** *het gevoel dat anderen (de meester, de juf en de klasgenootjes) je waarderen en met je om willen gaan.*
- **autonomie:** *de vrijheid om dingen zelf te mogen doen zonder voortdurend hulp of toestemming te hoeven vragen.*

Meer vrijheid geven (autonomie) betekent niet dat de leerkracht uit zicht is. Juist ook het contact met de leerkracht (relatie) en het vertrouwen en geloof in de kinderen (competentie) is heel belangrijk. Je stimuleert een eigen keuze en het geloof in eigen kunnen. Als een kind (zelf) gekozen heeft laat je het uiteraard niet aan zijn/haar lot over! Juist dan komt het ondersteunen,